

Auguste Comte

Auguste Comte, celým jménem **Isidore Marie Auguste François Xavier Comte**, ([17. ledna 1798](#), [Montpellier](#) – [5. září 1857](#) [Paříž](#)) byl [francouzský](#) myslitel, který je pokládán za zakladatele [sociologie](#).

Životopis

Narodil se [17. ledna 1798](#) v [jihofrancouzském Montpellier](#). V letech [1807](#) až [1814](#) vystudoval s výborným prospěchem [lyceum](#) v rodném městě a v létě roku [1814](#) byl přijat na [pařížskou École Polytechnique](#) (přední vědecká škola ve Francii, založena během revoluce roku [1794](#)). Po roce a půl byl ze školy vyloučen za účast na protestu proti zastaralému způsobu výuky a načas se vrací do rodného města, kde po krátkou dobu navštěvuje přednášky z [medicíny](#). Ještě téhož roku se však vrací do Paříže, kde se živí kondicemi z [matematiky](#) a uvažuje o emigraci do [USA](#).

V roce [1817](#) byl Comte představen téměř šedesátiletému [Saint-Simonovi](#) a stal se jeho osobním [sekretářem](#), spolupracovníkem a spoluautorem řady [statí](#). V květnu [1822](#) publikuje Comte v rámci Saint-Simonovy práce *Catéchisme des Industriels* (v nákladu pouhých 100 výtisků) svůj programový text o plánu na reorganizaci společnosti pomocí vědy *Plan des travaux scientifiques nécessaires pour réorganiser la société*. O dva roky později vychází tento text samostatně v nákladu tisíc výtisků a s plným Comtovým autorstvím.

Roku [1824](#), po rozchodu se Saint-Simonem kvůli sporům o intelektuální [prioritu](#) společných textů a taktiky při reformování společnosti, vzniká raná verze práce *Système de Politique positive*, která byla kladně přivítána řadou renomovaných vědců.

V roce [1825](#) uzavírá [sňatek](#) s [Caroline Massinovou](#). Skromně se živí kondicemi a psaním drobných textů do listu *Producteur*, který po smrti Saint-Simona vydávali jeho žáci. V dubnu [1826](#) zahájil Comte ve svém bytě soukromý kurs, ve kterém seznamoval zájemce se zásadami své pozitivní [filosofie](#). V důsledku přepracování, rodinných neshod a existenčních problémů Comte podlehl duševnímu kolapsu a byl nucen své kursy přerušit. K jejich obnovení došlo až v roce [1829](#).

V roce [1832](#) získal Comte pomocnou učitelskou funkci na Polytechnice (do této doby žil ve vysloveně nuzných existenčních podmínkách) a o pět let později získal funkci [externího examinatora](#) v tomtéž ústavu. Vyučoval soukromě matematiku a každou neděli na pařížské [hvězdárně](#) pořádal bezplatné [přednášky](#) pro veřejnost o [astronomii](#), které navštěvovali lidé ze všech [sociálních vrstev](#).

Comte nikdy nedosáhl řádné [akademické pozice](#). Jeho žádosti o místo [profesora](#) na Politechnice byly opakovaně zamítány, ovšem ve vědecké obci získal několik obdivovatelů, např. [Alexander von Humboldt](#), [John Stuart Mill](#), který ho podporoval finančně, nebo [Emile Littré](#).

Od konce třicátých let se Comte uzavírá sám do sebe, přestává číst odbornou literaturu, opakovaně čte životopis [Ježíše Krista](#) od [středověkého](#) autora [Thomase von Kempense](#), učí se [anglicky](#), [italsky](#) a [španělsky](#), aby mohl číst [Danta](#), [Ariosta](#), [Miltona](#), [Byrona](#) a další [literaturu](#) v originále.

V předmluvě k poslednímu dílu Kursů pozitivní filosofie vyčítá akademické obci její [formalismus](#) a neschopnost [specialistů](#) vidět za zkoumanými jevy hlubší souvislosti. Po dokončení jeho hlavní práce se s ním definitivně rozchází manželka, se kterou se už předtím několikrát dočasně rozcházel. V roce [1844](#) je propuštěn z místa examinátora a přichází o většinu svých příjmů. Žije hlavně z darů Johna Stuarta Milla a dalších příznivců. V této době se seznamuje s [Clotildou de Vaux](#), sestrou jednoho ze svých žáků, a snaží se o její přízeň.

Clotilda bohužel po roce a půl [platonické lásky](#) umírá. V této době Comte pracuje na práci *Systeme de politique positive*, v níž vyzvedl [primát](#) citu nad [intelektem](#) a [koncipoval](#) úvahy o [náboženství](#) lidskosti. Tato práce byla vydána v roce [1851](#) až [1854](#) ve čtyřech svazcích. Jeho stále [mystičtější](#) spisy od něj odváděly přízeň [racionálně](#) založených příznivců včetně Johna Stuarta Milla a Emila Littré, se kterými se definitivně rozchází roku [1852](#), v době publikování silně mysticky laděné práce *Catéchisme positiviste ou simmaire de la religion universelle*.

Už v roce [1851](#) přišel o poslední zdroj svých příjmů na Politechnice, další své stoupence ztrácí po tom, kdy podpořil statní převrat [Ludvíka Bonaparta](#) v tomtéž roce. Od roku [1852](#) žije jen ze sbírek svých nejvěrnějších stoupců, se kterými v roce [1848](#) založil Pozitivistickou společnost a pro které až do své smrti pořádá pravidelné přednášky.

Auguste Comte zemřel na [rakovinu](#) žaludku v kruhu svých nejvěrnějších žáků [5. září 1857](#) a je pochován na pařížském hřbitovu [Père la Chaise](#).

Pozitivismus

V souvislosti s filosofií Augusta Comta byl také zaveden pojem [pozitivismus](#). Podle něj se konečně jako jednotná metoda všech věd ustavuje metoda pozitivní, která se na rozdíl od tzv. [negativní filosofie](#) vzdává hledání prvotních či konečných příčin a nevysvětluje fakta nefaktickými silami nebo [entitami](#), které nelze bezprostředně [verifikovat](#), nýbrž se omezuje pouze na studium faktů a vztahů mezi nimi: „*Nakonec v pozitivním stádiu lidský duch, vědom si, že nelze nabýt absolutních poznatků, vzdává se hledání původu a účelu vesmíru, stejně jako poznání vnitřních příčin jevů, aby se pomocí velmi složitého usuzování a pozorování věnoval objevování jejich skutečných zákonů, tj. jejich stálých vztahů následnosti a podobnosti.*“

Pozitivistická filosofie Augusta Comta

Slovo „pozitivní“ může nabývat několika významů: něco skutečného, něco smysluplného a užitečného a něco jednoznačně definovaného. Auguste Comte vymezil pozitivistickou filosofii v souladu se všemi těmito významy. Pozitivismus se přidržuje pouze skutečnosti, tj. daných fakt. Zabývá se výhradně tím, co je společensky užitečné. A v protikladu k nekonečným sporům dřívější metafyziky, drží se výhradně toho, co lze přesně definovat. (Störig, s. 341)

Comte se inspiroval zejména [F. Baconem](#). Jádrem jeho filosofie spočívá v přijímání faktů a zkoumání jejich vzájemných vztahů. Tento proces zkoumání lze shrnout do tří bodů:

1. konstatovat fakta daná formou jevu
2. uspořádat je podle určitých zákonů
3. předvídat ze zjištěných zákonitostí budoucí jevy a řídit se podle nich

Jednotlivá fakta Comte spojuje podle principu podobnosti (tak získáváme pojmy) nebo podle principu posloupnosti (tím vznikají zákony). Tímto přístupem k filosofii Comte logicky musel dospět ke **klasifikaci** vědeckého poznání.

Klasifikace věd podle míry abstrakce

Rozděluje vědy na procesy anorganických a organických těles, přičemž na začátku všeho jsou zákony matematiky. **Anorganické jevy** dělí dále na obecné procesy v kosmu (**astronomie**) a anorganické procesy na zemi (**fyzika, chemie**). **Organické jevy** rozděluje na ty, které probíhají v individuu (**biologie**, jejíž součástí je i psychologie) a ty, které probíhají v celém druhu (**sociologie**).

Zákon tří stádií

Auguste Comte žil v bouřlivé době revolucí a uvolňování morálky. Hlavním cílem jeho učení byla reforma společnosti, obnova morálních hodnot a stability. Zákonem tří stádií dokládá v prvních dvou stádiích vývoj myšlení lidského jedince i lidstva jako celku a ve třetím stádiu pak nabízí svou vizi ideálního společenského zřízení.

1. Stadium teologické neboli fiktivní

Člověk hledá absolutní poznání skrze zkoumání vnitřní povahy věcí. Věří, že za každým procesem je živá vůle. Toto stadium probíhá ve třech etapách: animismus, polyteismus a monoteismus.

2. Stadium metafyzické neboli abstraktní

I zde hledá člověk absolutní poznání, ale nezkoumá již nadpřirozené síly, nýbrž abstraktní pojmy a entity. Za nejvyšší obecnou entitu uznává přírodu, v níž vidí pramen všech ostatních jevů.

3. Stadium vědecké neboli pozitivní

Člověk dospívá k tomu, že absolutní poznání není možné. Snaží se tedy pozorováním a rozumem poznat podobnosti a posloupnosti v daných faktech, s cílem podřídit je jedinému všeobecnému faktu.

Ve stadiu pozitivního myšlení lidstva by měla nastat podle Comta ideální forma společenského zřízení. Jednalo by se o stát s pevně stanoveným řádem, řízený vědci, odborníky a specialisty, kde by u každého převažoval smysl pro celek.

Comte tak do filosofie dějin zahrnuje vznik své vlastní doktríny. Dějiny směřují k pozitivnímu stadiu. To bude spočívat v poznání univerzálních zákonů na základě pozorování faktů. Na základě těchto zákonů bude pak možno řídit běh společnosti.

Sociologie

Comte je zakladatelem sociologie. Vidí ji jako filosofii dějin, které procházejí již zmíněnými třemi stadii. Neodráží se v ní jen státní, právní a společenský vývoj (jak říká [Hegel](#)), ale i vývoj umění, náboženství, vědy a filosofie. Sociologii rozděluje Comte na dvě části: teorii přirozeného uspořádání (společenská statika), jejíž jádrem je uvažování o [institucích](#), které zajišťují rovnováhu [společnosti](#). Za ty Comte považuje [náboženství](#), [rodinu](#) a [stát](#), které odpovídají třem základním mozgovým funkcím [cítění](#) (rodina), [jednání](#) (stát) a [intelektu](#) ([církev](#)). Druhou částí Comtovy sociologie je a nauka o pokroku (společenská dynamika), jejímž jádrem je zákon tří stádií.

Obecně řečeno Comte dal sociologii jméno a program (řídít společnost na základě poznání zákonů). Ačkoliv je jeho dílo jistě významné a inspirativní, do pozdějších dob se zachoval hlavně název oboru. Schopnost sociologie fungovat jako stabilizátor společenského řádu na základě poznání zákonů fungování společnosti byla v dílech jeho nástupců zpochybněna. Mimo jiné i proto, že mnozí sociologové vůbec nesouhlasili s myšlenkou, že podobné zákony existují. Povaha Comtovy sociologie je snadněji pochopitelná uvážíme-li, že se snažil, jako mnozí zakladatelé společenských věd v [19. století](#), vytvořit sociologii po vzoru přírodních věd, resp. fyziky.

Dílo

- *System pozitivní filosofie* (1824)
- *Kurz pozitivní filozofie* (6 svazků, 1830–1842)
- *Pojednání o sociologii* (1851–1854)
- *Pozitivistický katechismus* (1857)

Herbert Spencer

Herbert Spencer ([27. dubna 1820](#) – [8. prosince 1903](#)) byl klasický britský [sociolog](#) a [filozof](#). Patří mezi zastánce tzv. „organicistického proudu“ v sociologii, jenž se vyznačuje důrazem na podobnost rysů [lidské](#) společnosti a [biologického organismu](#). Mnoho z jeho myšlenek vstoupilo do všeobecného povědomí, jen málo lidí však dnes tuší, kdo je jejich původním autorem.

Život a dílo

Herbert Spencer se narodil [27. dubna 1820](#) v [britském](#) městě Derby do rodiny učitele. Školu však pro své chatrné zdraví nikdy nenavštěvoval a jeho vzdělávání se věnoval zprvu jeho otec, následně strýc. Ani v dospělosti Spencer nikdy nenavštěvoval univerzitu a byl typickým samoukem.

Ve čtyřicátých letech začal pracovat jako [publicista](#), roku 1848 se stal zástupcem vydavatele časopisu *Economist*, kde působil až do roku 1852. V [Londýně](#) se seznámil s mnoha osobnostmi tehdejší britské vědecké elity a napsal zde též svou první práci *Social Statics*

(1850). V roce 1853 zemřel Spencerův strýc a odkázal svému synovci značné dědictví, které mu umožnilo zanechat publicistické činnosti a stát se soukromým učencem. Druhá Spencerova kniha *The Principles of Psychology* však nebyla přijata zdaleka tak vřele jako jeho prvotina. Na počátku šedesátých let Spencer zahájil snahu o vytvoření univerzálního [filozofického](#) systému, schopného zajistit společný [teoretický](#) základ lidského vědění. V rámci tohoto projektu publikoval řadu knih, jimiž se snažil pokrýt široké spektrum vědeckého poznání:

- *First Principles* (1862)
- *Principles of Biology* (1864-1867)
- *Principles of Sociology* (1876-1896)
- *Principles of Ethics* (1879-1893)

Jako vědec začal být Spencer uznáván až během 70. let 19. stol., ale přestože jeho věhlas nabyl celosvětového významu, ke konci života si stěžoval, že zůstal nedoceněn. Zemřel v prosinci roku [1903](#).

Spencerova teoretická koncepce

Spencer ve svých úvahách navazoval jen na nemnoho předchůdců. Mezi nejvýznamnější patřil evolucionista a Spencerův přítel Thomas Huxley,

Thomas Henry Huxley ([4. květen 1825 Middlesex Anglie](#) – [29. červenec 1895 Eastbourne Sussex](#)) byl [anglický lékař](#) a [biolog](#), zastánce [Darwinovy evoluční teorie](#). Jako první v roce [1869](#) pojmenoval [agnosticismus](#), jehož byl také zastáncem. Je držitelem [Darwinovy](#) i [Linného medaile](#).

který jej seznámil s myšlenkami [Charlese Darwina](#), s nímž posléze Spencer navázal dlouholeté korespondenční styky. Spencer vědecké knihy takřka vůbec nečetl a vědomosti získával především z periodik, diskuzí s kolegy a od svých asistentů. Proto je jeho myšlenkové kořeny třeba hledat zejména v londýnském intelektuálním prostředí poloviny 19. století (především v přírodovědeckých kruzích), dále v politické ekonomii a do jisté míry i v sociologických koncepcích [Augusta Comta](#).

Celé Spencerovo rozsáhlé filozofické dílo (sám pro svou koncepci užíval termínu „syntetická filozofie“) je propojeno nemnoha jednotlivými tématy, z nichž jedním je myšlenka [evolucionismu](#). [Evoluci](#) Spencer ve své knize *First Principles* definuje jako „změnu ze stavu relativně nevyomezeného, nekoherentního, homogenního ke stavu relativně vymezenému, koherentnímu a heterogennímu“ (Keller 2005 : 146), jejím opakem je pak [regrese](#), čili děj, během něhož dochází k rozkladu komplexních a diferencovaných struktur. Svůj vysoce abstraktní model evoluce používá Spencer i pro analýzu vývoje společnosti poprvé v práci *The Study of Sociology* z roku 1873. Poukazuje zde na to, že oblast sociální podléhá podobným zákonům, jako pole [biologické](#) či [fyzikální](#). Podobně jako v organismu vede i ve společnosti nárůst velikosti subsystémů k tlaku na diferenciaci jejich funkcí; funkčně diferenciované subsystémy jsou pak zpětně s celkem propojeny díky svému nenahraditelnému významu pro jeho přežití (tj. zpětná integrace). Lidské společnosti procházejí podobně jako živé organismy vývojem od homogenních a nestabilních útvarů k vysoce komplexním a diferencovaným strukturám - zkoumání faktorů, jež ovlivňují rychlost a směr tohoto vývoje je

pak dle Spencera skutečným a nejvýznamnějším úkolem sociologie. Odmítá Comtův sociologický konstruktivismus a zastává názor, že ani odkrytí faktorů ovlivňujících evoluci společnosti nás neopravňuje k jejich modifikaci.

Ačkoli je Spencer [sociologickým realistou](#) (považuje společnost za skutečnost nadosobní a na svých členech nezávislou), připouští určitý individualismus s tím, že společnost je nástroj sloužící svým jednotlivým členům. Uvádí řadu analogií mezi společnostmi a organismem:

- růst co do velikosti i co do komplexity
- diferenciací struktur a funkcí
- zpětná integrace

Poukazuje však i na nezanedbatelné rozpory mezi společnostmi a organismem:

- větší volnost jednotek
- v případě organismu jsou určité části specializovány k myšlení a cítění, v případě společnosti jsou tohoto schopny všechny její jednotky
- v organismu existují všechny jednotky jen pro blaho celku, v případě společnosti je tomu naopak

Podle Spencera plní sociální [instituce](#) ve společnosti podobnou funkci jako orgány v živém organismu. Věnuje zvýšenou pozornost např. institucím rodiny, obřadním, politickým, církevním, profesním či průmyslovým.

Spencerova koncepce společnosti a pojetí sociologie

Herbert Spencer vypracoval dvě dosti odlišná pojetí společnosti:

První typologií, kterou můžeme označit jako „vývojovou“, je rozlišování společností na jednoduché, složené, dvojitě složené a trojitě složené, a to na základě nárůstu komplexity a integrace.

Druhou typologií, již je možno označit jako „cyklickou“, je dichotomie společností vojenských a průmyslových (industriálních, organických), vycházející ze způsobu kontroly, jenž je ve společnosti aplikován.

Kritéria odlišnosti společností vojenského a průmyslového typu

Kritérium	Vojenská spol.	Industriální spol.
<i>Dominantní aktivita</i>	Společná obrana	Výměna služeb
<i>Způsob sociální koordinace</i>	Z donucení	Dobrovolně
<i>Vztah mezi státem a individuem</i>	Individuum existuje pro blaho státu	Stát existuje pro dobro jednotlivce
<i>Vztah mezi státem a dalšími organizacemi</i>	Všechny organizace jsou veřejné	Základní jednotkou jsou soukromé organizace
<i>Struktura státu</i>	Centralizovaný	Decentralizovaný

<i>Typy ekonomické aktivity</i>	Důraz na ekonomickou autonomii, soběstačnost v rámci státu	Ztráta ekonomické autonomie, růst vzájemné závislosti
<i>Charakteristiky lidí, jež společnost rozvíjí</i>	Odvaha, oddanost, patriotismus, disciplína	Nezávislost, úcta k druhým, vytrvalost, odolnost, otevřenost

Proces individualizace

Spencer se obsáhle zabývá tematikou lidského [individuua](#), neboť jedině skrze jeho povahu se lze dopracovat k pravdivé teorii společnosti. Významnou úlohu ve Spencerově pojetí člověka sehrál jeho [sociální darwinismus](#) a koncepce přežití nejsilnějšího, kterou převzal od [Malthuse](#). Tvrdí, že prostřednictvím přírodního výběru se společnost tříbí a zdokonaluje. Takový vývoj je zcela nevyhnutelný a Spencer říká, nemá smysl se mu stavět do cesty. „Dobrá“ moderní společnost, rovnostářská a mírumilovná, se nezakládá na regulačních státních mechanismech, ale na kontraktech mezi svobodnými individui, které slouží k naplnění jejich osobních zájmů.

Historický vývoj lidstva ztotožňuje Spencer s procesem individualizace. Své úvahy na toto téma později slučuje s jednou ze svých typologií společnosti: vojenská společnost ze své povahy přímo vyžaduje co možná nejvyšší unifikaci individuí a eliminuje jednání, které se odklání od závazné normy. Společnost industriální oproti tomu podporuje naprostou svobodu individua v rámci právních mezí.

Sociální darwinismus

Sociální darwinismus znamená snahu rozšířit [Darwinovy](#) úvahy o přírodním výběru ([selekcí](#)) a „přežití schopnějšího“ (*survival of the fittest*) na lidské společnosti, vrstvy a jednotlivce. Tak jako v přírodě i ve společnosti lidé soutěží o přežití, silnější nebo lépe [adaptovaní](#) vítězí a slabší prohrávají. Termín užívali spíše Darwinovi kritici, Darwin sám důsledky této úvahy (např. [eugeniku](#)) výslovně odmítl.

Původ

Myšlenka soutěže jako hlavního motoru lidského a společenského vývoje se objevuje hlavně u britských myslitelů od 17. století (např. [Thomas Hobbes](#), [Adam Smith](#)), nesmírný vliv měl spis anglického duchovního [T. Malthuse](#) o nebezpečí přelidnění (*An Essay on the Principles of Population*, 1798). Malthus nebyl sociální darwinista, poskytl však myšlenkový základ pro bezohledný raný kapitalismus: neúspěšným lidem nemá smysl pomáhat, naopak se tím ještě zhoršují sociální problémy. Spencer, Darwin i Galton jeho knihu četli.

Myšlenky sociálního darwinismu poprvé vyjádřil britský filosof a teoretik liberalismu [Herbert Spencer](#) v knize o „zákonu a příčině pokroku“ (*Progress: its Law and Cause*, 1857). Tam také vytvořil pojem „přežití nejschopnějšího“. O dva roky později vyšel Darwinův spis „O původu druhů“ a Darwinův synovec [Francis Galton](#) vyvodil ze Spencerova učení společenské důsledky: dobročinnost a sociální péče udržují naživu méně schopné, umožňují jim, aby se dále množili, a protože lidské schopnosti jsou přísně dědičné, zhoršují kvalitu populace. Tomu by měla bránit [eugenika](#).

Francis Galton

Sir **Francis Galton** (* [16. únor 1822](#), [Sparkbrook](#) (blízko [Birminghamu](#)) – † [17. leden 1911](#), [Haslemere](#)) byl anglický [psycholog](#) a [antropolog](#). V matematice rozpracoval metody statistického zpracování výsledků pozorování (především metodu vypočítání [korelací](#) mezi proměnnými); zavedl koeficient korelace; Galton je zakladatelem [eugeniky](#). Po tomto vědci je pojmenována vysokofrekvenční [píšťala](#), užívaná pro výcvik [psů](#), tzv. [Galtonova píšťala](#).

Rozšíření

Na evropském kontinentě tyto myšlenky zpopularizoval německý biolog [Ernst Haeckel](#) svým bestsellerem „Záhady světa“ (*Welträtsel*) z roku 1899, brzy přeloženým do mnoha jazyků (česky vyšlo 1905). Haeckel byl militantní [ateista](#) a [materialista](#) („monista“) a Galtonovy myšlenky spojil s myšlenkou francouzského spisovatele [A. de Gobineau](#) a zavedl pojem rasové hygieny, s nímž pak pracoval německý [nacismus](#).

Pojem sociální darwinismus poprvé použil E. Gautier (1880) a rozšířil americký historik R. Hofstadter (1944), oba v kritickém smyslu. Přes rané kritiky byl sociální darwinismus velice rozšířen, zejména v Británii a v Německu na přelomu 19. a 20. století. Byli jím ovlivněni i lidé jako biolog T. H. Huxley, dramatik [August Strindberg](#), [H. G. Wells](#), [Jack London](#) nebo [Charles Lindbergh](#).

Kritika

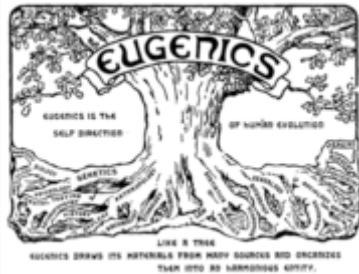
Mezi prvními kritiky byl Darwin sám, který upozornil na význam solidarity a mravnosti, a pak zejména křesťanští myslitelé jako [John Henry Newman](#), [Maurice Blondel](#) nebo [Jacques Maritain](#). [Nietzsche](#) proti němu namítal, že právě lidé nějak postižení mohou mít pro společnost velký význam.^[1] Také levicovní a socialističtí myslitelé jej odmítali, z liberálů například [Karl Popper](#) a [Ludwig von Mises](#). Po zkušenosti s nacismem, válkou a vyvražděním evropských Židů byl sociální darwinismus a zejména rasové teorie ostře odsouzeny, objevují se však znovu v USA i v Evropě, často v souvislosti s extrémní politickou pravici.

Spencerovo pojetí sociologie

Spencer byl zastáncem nehodnotící sociologie. Zcela odmítal odsuzování určitých zvyklostí praktikovaných v archaických společnostech z pozice naší současné evropské morálky a zdůrazňoval, že klíčová je funkčnost jednotlivých společenských jevů v rámci celku. Spencer se (na rozdíl od např. [Comta](#)) také zabýval důsledky plynoucími z faktu, že badatel je sám součástí objektu svého zájmu, a velká část jeho sociologického díla je věnována podobným metodologickým otázkám. Spencer usiloval také o to, aby se sociologie stala empirickou vědou, a již od roku 1873 začal shromažďovat a pod názvem *Descriptive Sociology* publikovat rozsáhlý empirický materiál, dokumentující historický vývoj mnoha světových populací.

Eugenika

Eugenika je sociálně-[filosofický](#) směr zaměřený na studium metod, které povedou k dosažení co nejlepšího genetického fondu člověka. Pojem eugenika byl poprvé použit v 19. století britským matematikem a vědcem, Sirem [Francisem Galtonem](#).

Logo Druhého mezinárodního kongresu eugeniky (1921)

Ačkoli již [Platón](#) vyslovil základní myšlenku pozitivní eugeniky, kdy ideální potomstvo vzejde z „nejlepších“ mužů a žen, vešla eugenika do lidské historie spíše díky své negativní formě, dovedené ad absurdum v ideologii [nacistického Německa](#) (v jejímž důsledku bylo zlikvidováno několik miliónů lidí domněle nežádoucích rasových či zdravotních charakteristik), ale i v nedobrovolných sterilizacích mentálně postižených, epileptiků a vězňů coby nositelů „defektních“ a nežádoucích dědičných znaků v [USA](#) mezi lety 1902 až 1964 (přibližně 63 000 sterilizací).

Nehledě k těmto do očí bijícím zneužitím, budí dnes představa cílevědomého šlechtění lidského genofondu značné pochybnosti. Předně proto, že souvislost mezi [genotypem](#) a [fenotypem](#) není — až na určité výjimky — tak přímočará a jednoznačná, jak se dříve soudilo. Za druhé víme, že [variace](#) genomu uvnitř jednotlivých lidských skupin a ras je větší než rozdíly mezi nimi. A konečně není jasné, kdo by měl určovat, jaké lidské vlastnosti jsou ty nejlepší.

Etické otázky v souvislosti s eugenikou se v současnosti objevují především ve vztahu k [in vitro](#) fertilizaci a preimplantačnímu genetickému testování embryí.

O původu eugeniky

Společenské vlivy, které se podílely na zrodu eugeniky a na jejichž popud eugenika vznikla jsou zřejmé – [rasismus](#), [antisemitismus](#) a pseudovědecké sociální teorie. Vzniku eugeniky předcházela dlouhodobá polemika o rozdílnosti lidských ras. Už roku 1855 tvrdil francouzský hrabě [Arthur de Gobineau](#) ve své Eseji o nerovnosti lidských plemen, že hlavní hybnou silou dějin byly vždy zděděné rasové vlastnosti. Bílá rasa byla podle něj jasně nadřazena všem ostatním a byla fyzicky i duševně nejhodnotnější. Po roce [1859](#), kdy vyšla [Darwinova](#) kniha [O původu druhů](#), se některých myšlenek z Darwinovy knihy ujala skupina evropských myslitelů a dále je rozvíjela po svém – dnes je tato skupina učenců známa pod označením [sociální darwinisté](#). Jejich úprava Darwinových myšlenek se často používala k obhajobě rasového inženýrství. Sám [Darwin](#) ale v roce [1871](#) tyto své obdivovatele utvrdil v jejich přesvědčení, když ve své knize [Původ člověka](#) prohlásil, že pokud nebudou velké pokroky v medicíně vyváženy promyšlenou kontrolou [populace](#), naruší to přírodní výběr a neschopní budou mít stejné šance na přežití jako ti silní. Darwinova kniha způsobila také rozkvět rasové [antropologie](#) — vědci začali vážit lebky a měřit nosy a jiné části těla, zaznamenávat barvu

vlasů a očí u populace. V roce 1885 zjišťovala Německá společnost pro antropologii rasové složení obyvatelstva jednotlivých německých států.

Jedním z prvních a nejhrolivějších propagátorů sociálního Darwinismu byl Darwinův bratranec [Francis Galton](#), který v roce [1883](#) poprvé použil termín eugenika, jako název pro vědu o tom, jak pomocí [genetiky](#) zlepšit kvalitu rasy. V roce 1904 založil Galton Národní eugenickou laboratoř a vzápětí i Společnost pro eugenickou osvětu, jež si mimo jiné kladla za cíl [sterilizaci](#) duševně nemocných a neduživých. Podobné instituce se následně objevily také v [USA](#), kde vznikla Dokumentační kancelář pro eugeniku financovaná z vysoce vážených nadací — [Rockefellerovy](#) a [Carnegieho](#). Pomocí eugenických principů se následně v USA prováděla rasová [selektce](#) přistěhovalců. Přelomovým rokem se stal pro eugeniky rok [1912](#), kdy [Londýnská univerzita](#) uspořádala první Mezinárodní eugenický kongres, kterého se zúčastnilo tři sta nadšených přívrženců z celé Evropy i Spojených států amerických. Mezi účastníky patřil i vynálezce telefonu [Alexander Graham Bell](#), rektori [Harvardovy](#) i [Stanfordovy](#) univerzity a také [Winston Churchill](#). Debatovalo se o tom, jak zabránit méněcenné populaci v rozmnožování a jak podpořit porodnost u rasově kvalitních obyvatel. [Spojené státy americké](#) sklidily na kongresu velký obdiv účastníků jako vedoucí světová mocnost v oblasti [sterilizace mentálně postižených](#). Základní myšlenka eugeniky o různých kvalitách různých ras byla velmi dobře přijímána nejen v [USA](#), ale také ve [Velké Británii](#) a v [Německu](#). V Německu se nakonec pravidla eugeniky začala v době [nacismu](#) uvádět i do praxe a děsivým následkem tohoto vývoje se stal nejen projekt [Lebensborn](#), ale především [koncentrační tábory](#) s miliony zavražděných osob, projekt [euthanasie](#) tělesně a duševně nemocných a násilné [sterilizace](#).

Německo – Haeckel, Ploetz, Lenz

Jedním z prvních přívrženců sociálního Darwinismu v Německu se stal profesor [zoologie Ernst Haeckel](#), pozdější [profesor antropologie](#) na univerzitě v [Jeně](#). Roku [1869](#) prohlásil, že [germánské](#) národy jsou nadřazeny všem ostatním a stejně jako Galton obhajoval systematickou likvidaci slabých a nemocných. Haeckelovo „dílo“ dále rozvinul jeho nástupce na katedře sociální antropologie [Alfred Ploetz](#), který vymyslel výraz „rasová hygiena“. V pozdějších pracích rozvinul teorii o nutnosti vypracovat program populační kontroly, jenž by zajistil přežití jen těch nejlepších rasových vlastností. Roku [1905](#) byl Ploetz mezi zakladateli Spolku pro rasovou hygienu, jehož členové se hlásili k eugenice. Ještě radikálnější názory než Ploetz měl [Fritz Lenz](#) z univerzity v [Mnichově](#), jenž byl od roku 1923 prvním německým profesorem rasové hygieny. Lenz podporoval nejen sterilizace „méněcenných“ osob, ale zastával názor, že „kvalitnější“ vrstvy společnosti musí plodit mnohem více dětí než dosud. Porovnával také rasy a dospěl k „vědeckému“ závěru, že [černoši](#) i [židé](#) jsou nekvalitní rasou, zatímco [nordická rasa](#) je tou nejlepší. Spolu s [genetikem](#) Erwinem Bauerem a [antropologem](#) Eugenem Fischerem sepsal učebnici o rasových otázkách *Nástin genetiky člověka a rasové hygieny* (vyšla v roce 1921). Tato kniha byla velmi kladně přijata nejen na univerzitách v Německu, ale také ve Velké Británii. Velkým obdivovatelem Fritze Lenze byl tehdy ještě nepříliš známý [Adolf Hitler](#).

Velká Británie

Lenzova kniha *Nástin genetiky člověka a rasové hygieny* byla nadšeně přijata řadou vědců také ve [Velké Británii](#) a velmi pochvalně se o ní vyjádřil třeba spisovatel [L. A. G. Strong](#) v roce 1931 v periodiku *New Statesman and Nation*. K myšlenkám eugeniky se ve Velké Británii hlásilo rovněž mnoho dalších osob z řad inteligence a umělců. Asi nejhrolivějším

zastáncem eugeniky byl spisovatel [H. G. Wells](#), který dal průchod svým sympatiím k eugenice především v knize Tušení (Anticipations, vydáno 1901), která se dá z dnešního pohledu bez váhání označit za [rasistickou](#) a [antisemitskou](#). Názory, jaké jsou obsaženy v této knize tehdy nebyly zcela cizí ani dalším známým osobnostem – jmenujme alespoň některé: [Virginia Woolfová](#), [T. S. Eliot](#), [G. B. Shaw](#) a především [Rudyard Kipling](#) (viz protižidovská báseň Gehazi). Je třeba si uvědomit, že na počátku 20. století panovalo zcela jiné myšlenkové klima než dnes. Jak někteří umělci, tak také někteří [filosofové](#) a vědci zastávali názor, že společnost v Evropě je třeba zásadním způsobem nově uspořádat, jelikož [civilizace](#) se vlivem překotného rozvoje [průmyslu](#), nadměrné koncentrace chudých lidí ve městech a nerovnoměrného rozdělování světového bohatství řítí do katastrofy. Jedním z řešení na celou řadu tehdejších problémů se zdála eugenika. Obyvatelé Velké Británie neměli s jejím přijetím větší problémy i proto, že zcela promyšleně provozovali již řadu let dost tvrdou a rasisticky zaměřenou politiku v celé řadě svých [kolonií](#) a na okupovaných územích (např. [Indie](#), Jižní Afrika), kde naprosto neschvalovali mísení své rasy s [domorodci](#). Autorem, který měl velký vliv na další vývoj eugeniky byl rovněž Angličan — [Houston Stewart Chamberlain](#), zeť [Richarda Wagnera](#). Chamberlain se usadil na [kontinentě](#) a v roce 1899 vydal v mnichově knihu Základy dvacátého století, kterou obdivoval jak [H. G. Wells](#) tak i [Adolf Hitler](#). Chamberlain zastával názor, že příslušníci vyšších [ras](#) se nesmí mísit s příslušníky jiného [plemene](#), nemá-li rasa ztratit své kvality. Tvrdil, že [antické Řecko](#) i [Římská říše](#) zanikly jen proto, že u jejich obyvatel došlo mísením ras k rasové [degeneraci](#). Obvinil také [Židy](#) z toho, že se snaží cíleně mísit s vyšší rasou a tím ji zničit. Adolfa Hitlera tyto prapodivné a nesmyslné teorie samozřejmě fascinovaly a některé z Chamberlainových myšlenek nalezneme i v Hitlerově knize [Mein Kampf](#).

Eugenika po II. světové válce

Ve dvacátém století byly myšlenky eugeniky zneužity a nepatřičným způsobem upraveny především pohlaváři [nacistického Německa](#), čímž eugenika ztratila na důvěryhodnosti a její název byl zkompromitován. Po druhé světové válce se proto většina vědců zabývajících se nadále eugenikou označuje za odborníky populační vědy a [genetiky](#) člověka. Přejmenovány byly i odborné časopisy: např. Annals of Eugenics se změnilo na Annals of Human Genetics. Americká Dokumentační kancelář pro eugeniku byla přejmenována na laboratoř [Cold Spring Harbor](#) a Londýnská Dokumentační kancelář pro eugeniku (založena 1904) se přejmenovala na Galtonovu laboratoř. [Eugenická společnost](#) (založena 1907) je dnes [Galtonovým institutem](#). Eugenika se však své neblahé minulosti nezbavila nikdy, k čemuž přispělo i to, že většina vědců a některé instituce, které se v nacistickém Německu podílely na [rasově](#) motivovaných pokusech na lidech, mohly ve svých výzkumech pokračovat i po válce (ovšem už opravdu vědeckými metodami). Mezi nacistické eugeniky patřil také dr. [Robert Ritter](#), od roku 1936 ředitel Centra pro rasovou hygienu a výzkum dědičnosti, který po válce pokračoval bez problémů ve své kariéře jako dětský [psycholog](#). Řada dalších nacistických eugeniků — třeba [Fritz Lenz](#) nebo [Heinrich Schade](#) — získali po válce znovu profesury na německých univerzitách, tentokrát již v oblasti [genetiky](#) člověka nebo [psychiatrie](#) (nikoli již rasové hygieny a eugeniky). Rasových teorií a přístupů vypracovaných nacistickými příznivci eugeniky využívalo dokonce ještě v roce [1972 Švýcarsko](#). Děti [Romů](#) byly odebrány rodičům a dávány na převýchovu do „slušných“ rodin, pokud byly označeny za špatně vychovatelná prováděla se u nich „léčba“ elektrickým šokem. Docházelo rovněž k nelegálním [sterilizacím](#) u Romské populace. Metody odtržení od rodiny a převýchovy se u Romské populace používaly i v řadě zemí socialistického bloku — můžeme zmínit třeba bývalé [Československo](#) bývalou [Jugoslávií](#) nebo [Čečensko](#). I v těchto zemích docházelo k pokusům o sterilizaci romských žen. V současné době příznivci eugeniky z řad vědců již nevyvolávají příliš kontroverzní témata,

ale i tak se drží základů eugeniky a snaží se například vědecky dokázat, že inteligence jedince je dána z větší části dědičností, s čímž většina vědecké veřejnosti nesouhlasí a přiklání se k názoru, že inteligence je dána kombinací dědičnosti a výchovy. Myšlenky eugeniky se dnes částečně přesunuly do jiných oblastí vědy – především [genetiky](#), kde dochází občas k vědeckým sporům, které mají často nebezpečný společenský podtext: v současné době se tak hledá [gen](#) zločinnosti, [gen agresivity](#) nebo [gen homosexuality](#). Tato dnes ještě vědecká a [eticky](#) kontrolovatelná snaha může být v budoucnu čistě teoreticky zneužita ve snaze zbavit lidstvo těch nesprávných [genů](#) a již dnes je zřejmé, že podobné vědecké bádání má k původním myšlenkám eugeniky velmi blízko.

Eugenika dnes

Dnes se eugenika v civilizovaných zemích omezuje zpravidla pouze na [těhotenství](#). První skupina metod používá diagnostiku, která odhaluje [dědičné choroby](#) a vady u [plodu](#). Vadné plody jsou pak doporučovány k [interrupci](#).^[1] Druhou metodou, která je však zatím spíše věcí budoucnosti, je cílené „inženýrství“ spojené s umělým oplodněním, které zatím má podobu výběru vhodného dárce vajíček či spermatu^[2], výhledově se však s postupem rozvoje [genetiky](#) předpokládají i zásahy do [genomu vajíček](#), [embryí](#) či [zygot](#), minimálně pokud jde o odstranění genetických vad a poruch. Třetí oblastí, kde se dnes projevuje jednání s eugenickým charakterem, je [sterilizace mentálně postižených](#) či [zločinců](#), byť se provádí jen omezeně.

Henri de Saint-Simon

Claude Henri Rouvroy de Saint-Simon ([17. října 1760](#) – [19. května 1825](#)) byl [francouzský](#) utopický [socialista](#), mezi představitele tohoto směru socialistického utopismu počítáme také [Owena](#), [Fouriera](#).

[Sensimon] hrabě Claude Henri Rouvroy, vnuk Louise Saint-Simona. Ač původem šlechtic, z odporu ke kapitalismu se zřekl majetku.

Historik o něm napsal „spojily se v něm věda a fanatismus“, neboť byl považován za člověka povahy velmi složité - hýřil a dobrodruh, [filosof](#) a [prorok](#), který sám sebe pokládal za [Mesiáše](#) a obnovitele [křesťanství](#), člověk slavný, ale dožívající život jako žebrák, vydržovaný několik let svým bývalým sluhou a pak přáteli, ale až do smrti přesvědčený o svém poslání k nápravě společnosti.

Společenský vývoj pokládal za přísně determinovaný a hnací sílu viděl v pokroku vědy, morálky a náboženství. Podle Saint-Simona měl vzniknout nový společenský řád, v němž by

zůstalo zachováno soukromé vlastnictví, politika, která by splynula s ekonomikou a plánovitě by organizovala vše, když vládnoucí postavení by měli vědci a průmyslníci (továrníci, pracující, obchodníci). Jeho následovníci přeměnili jeho učení v [náboženskou sektu](#).

Jako jádro sociálně politického systému života společnosti vidí práci, říká jí „industrie“. Z toho vyvozuje, že by se mělo vymýtit všechno příživnictví na ní a především úcta k oněm příživníkům. Tím myslí šlechtu a i ve svých dílech uvažuje o tom, že nahradit 30 000 šlechticů by bylo velmi snadné, zatímco úbytek 10x menšího počtu nejlepších učenců, řemeslníků, obchodníků a umělců by bylo nemožné a znamenalo by katastrofu.

Dobrá vláda podle něj vládne co nejlevněji, co nejméně, co nejlepšími lidmi a co nejpokojněji. Úkolem vlády však má být starat se hlavně o rozvoj blahobytu v zemi. Vyjadřuje tu jakousi touhu po vládě [meritokracie](#) s liberálněsociálními sklony.

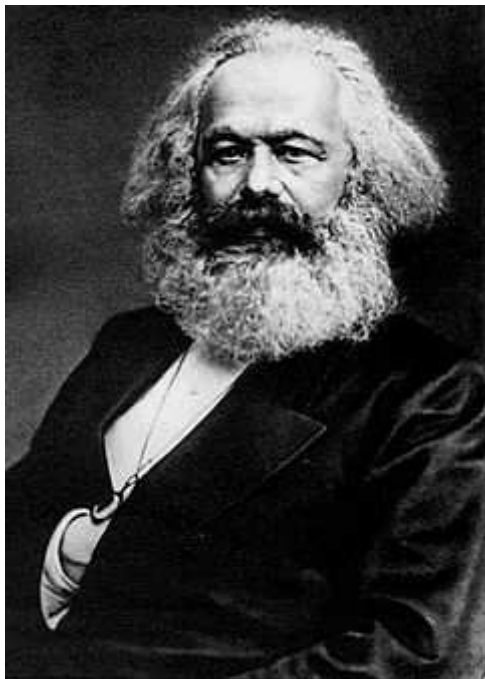
Přesto, že St-Simon nesoustředil svoji kritiku společenského řádu na odmítání soukromého vlastnictví, bylo v jeho nauce dost na to, aby jeho stoupenci vystupovali jako odpůrci soukromého vlastnictví a dědického práva. „Škola St.-Simonova“ by však mohla být spíše popsána slovy církve, neboť šířila nauku St.-Simonovu jakožto „náboženství“, měla svého [velekněze](#) (hledala též velekněžku), měla i náboženské obřady a orgie. Nejvíce v ní vynikli jistí [Bazard](#) a [Barthélemy Prosper Enfantin](#).

St.-Simonisté také dospěli k přesvědčení, že „vykořisťování člověka člověkem“ (což je jejich termín) je organickou vadou společnosti, nikoli pouze „pochybením“ některých jejích jednotlivců. [Bazard](#) se dokonce pokusil o jakousi [filosofii](#) dějin, které mu zosobňují boj vykořisťovatelů s vykořisťovanými, čímž se vlastně stává v tomto směru [Marxovým](#) předchůdcem.

St.-Simon a jeho škola jsou však i přesto předchůdci Marxe^[zdroj?] v několika směrech. Jednak v tom, že počínají studovat vývoj hospodářské soustavy a pochopí ji jako organizované vykořisťování pracujících ze strany lenochů (trubců), z něhož [Bazard](#) už načrtnul jakousi skicu „třídního boje“ v dějinách; a jednak v tom, že vidí [ideál](#) společenského zřízení v kolektivismu - [Marx](#) ovšem viděl v kolektivismu nikoli [ideál](#), ale nutný důsledek vývoje.

[Kolektivismus](#) školy St. Simonovy má však jiný základ než [marxismus](#). St.-Simonisté patří k socialistům, kteří svoje reformní plány zakládají zcela vědomě na pilíři náboženství.

Je ale třeba říci, že škola St-Simonova byla svou dobou významným střediskem, jež přitahovalo takové duchy, jako byl [August Comte](#), zakladatel pozitivní filosofie a sociologie, [Ferdinand Lesseps](#), stavitel [Suezského průplavu](#), také bratři Péreirové, zakladatelé banky [Crédit mobilier](#), první moderní banky zakladatelské, a ovlivnilo jiné znamenité Francouze z prvé poloviny devatenáctého století.

Karl Marx

Karl Marx	
Narození	
Datum:	5. května 1818
Místo:	Trevír , Německo
Úmrtí	
Datum:	14. března 1883
Místo:	Londýn , Velká Británie

Karl Heinrich Marx ([5. květen 1818](#) [Trevír](#), [Německo](#) – [14. březen 1883](#) [Londýn](#), [Velká Británie](#)) byl německý myslitel, politik a teoretik [komunismu](#). Společně s [Friedrichem Engelsem](#) rozpracoval vlastní materialistické pojetí dějin, založené na ekonomických zákonitostech. Ve společnosti je podle nich přítomen konflikt mezi

ovládanými a vládoucími, který bude odstraněn zrušením soukromého vlastnictví a nastolením beztrždní, komunistické společnosti.

Jeho vědecký i politický vliv byl obrovský a z jeho myšlenek – [marxismu](#) – vyšla celá řada směrů v levé části politického spektra. Ovlivnil i myslitele takzvané [frankfurtské školy](#).

[Hrob](#) Karla Marxe v [Londýně](#)

Marxova filozofie dějin

Marxova filozofie dějin je založena na [Hegelově dialektice](#), tedy nahlížení vývoje jako stálého konfliktu tezí a antitezí, které ústí v syntézu, jež vývoj posouvá o krok dále.

Jde tedy o princip věčného konfliktu. Za základní vlastnost společenského řádu Marx označil konflikt různých společenských **tříd**. Ten vrcholí **revolučním** přetvořením **společnosti**. Tím konflikt nabývá jiné, vyšší podoby. Tak byl ve středověku konflikt mezi **buržoazií** a **šlechtou** nahrazen moderním konfliktem **proletariátu** a buržoazie. Podle Marxe je jediným a nevyhnutelným rozuzlením tohoto věčného konfliktu beztřídní, **komunistická** společnost. Jejím hlavním pilířem je zrušení soukromého **vlastnictví**, které je právě příčinou nekonečného konfliktu.

Marxe zastával koncepci tří období, prvobytně pospolné společnosti, třídní společnosti a beztřídní, komunistické společnosti.

Základna a nadstavba

Vztah kultury a ekonomiky marxismus vysvětluje pojmy **základna a nadstavba**. Nadstavba, tedy kultura a instituce, je určována ekonomickými faktory. Rané Marxovy práce uznávají možnost zpětného ovlivnění základny nadstavbou, zatímco pozdější práce zastávají přísné stanovisko jednosměrného vlivu základny na nadstavbu

Vybraná díla

Titulní strana prvního vydání **Kapitálu** z roku 1867

- *Úvod ke kritice Hegelovy filozofie práva (Zur Kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie. Einleitung)*. V *Deutsch-Französische Jahrbücher*, Paříž 1844
- *Svatá rodina neboli Kritika kritické kritiky (Die heilige Familie oder Kritik der kritischen Kritik)*. Literarische Anstalt, Frankfurt nad Mohanem 1845
- *Německá ideologie. (Die Deutsche Ideologie)*. Napsáno s Bedřichem Engelsem 1845-46, vyšlo posmrtně, Moskva a Lipsko 1932
- *Teze o Feuerbachovi (Thesen über Feuerbach)*. napsáno 1845, poprvé v upravené podobě publikoval Bedřich Engels v díle *Ludwig Feuerbach und der Ausgang der klassischen deutschen Philosophie*. Dietz Verlag, Stuttgart 1888
- *Bída filozfie (Misère de la philosophie, francouzsky)*. A. Frank/C. G. Vogler, Paříž/Brusel 1847

- [Manifest Komunistické strany](#) (*Manifest der Kommunistischen Partei*). Známo též jako *Komunistický manifest*. Napsáno s Bedřichem Engelsem, vydáno anonymně, Bildungs-Gesellschaft für Arbeiter, Londýn 1848
- *18. brumaire Ludvíka Bonaparta* (*Der Achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte*). Poprvé publikováno v časopise *Die Revolution*, New York 1852
- *Základy kritiky politické ekonomie* (*Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie*). 7 svazků napsáno v letech 1857-58, vydáno posmrtně, Moskva 1939-41
- [Ke kritice politické ekonomie](#) *Zur Kritik der politischen Ökonomie*. Duncker, Berlín 1863
- [Kapitál](#). *Kritika politické ekonomie*. (*Das Kapital. Kritik der politischen Ökonomie*.)
 - Díl 1. *Výrobní proces kapitálu* (Band 1: *Der Produktionsprozess des Kapitals*). Meissner, Hamburk 1867
 - Díl 2. *Proces oběhu kapitálu* (Band 2: *Der Circulationsprozess des Kapitals*). Vydal Bedřich Engels, Meissner, Hamburk 1885
 - *Díl 3. Celkový proces kapitalistické výroby* (Band 3: *Der Gesamtprozess der kapitalistischen Produktion*). Vydal Bedřich Engels, Hamburk 1894

Seznam děl

v databázi [Národní knihovny ČR](#), jejichž autorem nebo tématem je *Karl Marx*

- *Občanská válka ve Francii* (*Der Bürgerkrieg in Frankreich*). Lipsko 1871
- *Kritika Gothajského programu* (*Kritik des Gothaer Programms*). 1875, vyšlo posmrtně 1891

Externí odkazy

- **(sk)** [Výňatek z Filozoficko-ekonomických rukopisů](#)
- **(cs)** [o vědeckosti marxizmu; vysvělivka 2 na konci článku](#)
- **(sk)** [18. brumaire Ludvíka Bonaparta](#)

Frankfurtská škola

[Max Horkheimer](#) (vepředu vlevo), [Theodor Adorno](#) (vepředu vpravo), a [Jürgen Habermas](#) (vzadu vpravo) v roce [1965 Heidelbergu](#).

Frankfurtská škola je označení kruhu [sociologů](#) a [filosofů](#), kteří se shromáždili kolem [Maxe Horkheimera](#) na Institutu pro sociální bádání (*IfS, Institut für Sozialforschung*) ve [Frankfurtu nad Mohanem](#).

Institut pro sociální bádání byl založen roku 1923 jako součást frankfurtské univerzity. Jednalo se o vůbec první [marxisticky](#) orientovaný vědecký ústav v [Německu](#). Roku 1929 se ředitelem ústavu stal [Max Horkheimer](#). Pod jeho vedením byl roku 1932 založen renomovaný teoretický časopis *Zeitschrift für Sozialforschung*. V roce 1933 emigrují členové institutu do [Paříže](#) a poté do [USA](#), kde jejich institut existoval v rámci [Columbia University](#) až do roku 1949, kdy se stěhuje zpět do Frankfurtu.

V centru pozornosti frankfurtské školy stálo zprvu učení [Karla Marxe](#) a [Sigmunda Freuda](#), ústící později v tzv. **kritickou teorii** (*Kritische Theorie*), často označovanou jako nedogmatický, neortodoxní [neomarxismus](#). Velkou roli sehrála kritická teorie koncem 60. let 20. století v rámci radikálních studentských hnutí, především pak v [Německu](#).

Vědecký směr frankfurtské školy a její kritické teorie společnosti je charakteristický snahou o spojení neortodoxního marxismu s [Hegelovou](#) filosofií za využití poznatků např. [psychoanalýzy](#), sociologie, [existenciální filosofie](#). Jejich analýza [kapitalistické](#) společnosti byla zásadní kritikou společenských poměrů v podmínkách [industrializace](#), [monopolizace](#) a rostoucího významu [technologie](#), ovlivňujících i kulturní vývoj. Velkou roli hrála analýza nejen [fašismu](#), ale [totalitních](#) režimů vůbec (včetně společností [sovětského](#) typu).

K okruhu frankfurtské školy jsou řazeni vedle zakladatele [Maxe Horkheimera](#) také [Jürgen Habermas](#), [Erich Fromm](#), [Walter Benjamin](#), [Theodor W. Adorno](#), [Herbert Marcuse](#), [Oskar Negt](#) a další.

Max Weber

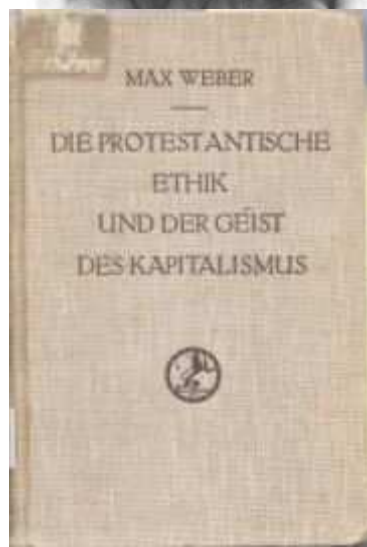
Protestantská morálka a duch kapitalismu

Max Weber ([21. dubna 1864](#) – [14. června 1920](#)) byl [německý sociolog](#) a [ekonom](#). Bývá řazen mezi tzv. otce zakladatele sociologie.

Jeho sociologické úvahy se věnují např. [náboženství](#), [moci](#) či [byrokracii](#).

Život

Max Weber se narodil v [německém Erfurtu](#) jako nejstarší ze sedmi dětí vysoce postaveného politika a úředníka Maxe Webera, který si dostatečně užíval života, a jeho ženy Helene Fallenstein, zbožné a asketické kalvinistky (již v raném dětství

na Maxe Webera tyto povahové rozdíly jeho rodičů působí). Jeho mladší bratr [Alfred](#) byl rovněž sociologem a ekonomem.

V roce [1882](#) začal osmnáctiletý Weber studovat práva na [Heidelbergské univerzitě](#). Kromě práv navštěvoval přednášky ekonomie, [středověkých dějin](#), [teologie](#) a [sociologie](#). Následuje nejdříve životní styl jeho otce. V roce [1884](#) studuje v Berlíně a roku [1886](#) se stává profesorem ekonomie v [Heidelberg](#). V roce [1904](#) se nervově zhroutí (pravděpodobně důsledkem přepracování) a díky tomu přerušuje svoji univerzitní činnost.

V letech 1904-1905 publikuje dílo [Protestantská etika a duch kapitalismu](#). V roce [1910](#) spoluzakládá [Německou sociologickou společnost](#). V roce [1920](#) začal dílo [Ekonomika a společnost](#), ale protože umírá, nepodařilo se mu jej dokončit. Dílo vychází posmrtně v nedokončené podobě.

Sociologie Maxe Webera

Weber je často považován za zakladatele moderní sociologie, neboť

1. předložil ucelenou filosofii sociální vědy vymezující systematický rámec sociologického přístupu a stanovující základní problémy [sociologie](#);
2. na základě [empirického](#) zkoumání moderní společnosti identifikoval řadu klíčových témat, která se stala ústředními tématy dalších sociologických diskusí;
3. v nejrůznějších tematických oblastech zachytil základní charakteristiky moderní industriální [společnosti](#) (např. úvahy o [byrokracii](#), [odkouzlení](#)).

Pojetí sociologie Maxe Webera

Dle Webera je cílem sociologie porozumět významu jednání na základě budování formálních [modelů](#) ([ideálních typů](#)) [jednání](#) a jejich srovnávání.

Nehodnotící sociologie

V centru Weberova pojetí stojí požadavek sociologie jako nehodnotící [vědy](#). Sociologie se nemá podílet na formulaci společenských cílů. [Vědecké poznání](#) se musí bránit deformaci iracionálními prvky, které do vědy zanášejí subjektivní přání a [hodnoty](#) badatelů, ovlivněné [náboženskými](#), [politickými](#) či [etickými](#) hodnotovými systémy. Weber si však uvědomuje, že absolutně nehodnotící sociologie není možná, neboť už výběr tématu a [definice](#) [výzkumného problému](#) jsou ovlivněny hodnotami, které sociolog vyznává.

Weberova chápaní sociologie

Weber je zakladatelem významného sociologického směru - tzv. [chápaní sociologie](#). Ta usiluje o poznání subjektivního smyslu sociálního [jednání](#), které je posuzováno v konkrétních významových souvislostech, jež [aktéry](#) vedly k danému jednání, nebo jež byly tímto jednáním, třeba i neuvědoměle, vytvořeny. Weberova chápaní sociologie dala vzniknout celému [interpretativnímu paradigmatu](#).

Cíl sociologického zkoumání dle M. Webera

Dle Webera je úkolem sociologie popis a vysvětlení [sociálních jevů](#). Vysvětlením Weber myslí především porozumění [motivům](#) jednání, ne [kauzální](#) vysvětlení jako u [přírodních](#) jevů. Weber odmítá, že by sociologie mohla:

- odhalit univerzální [zákony lidského chování](#) srovnatelné se zákony [přírodních věd](#) (srovnej [E. Durkheim](#))
- potvrdit [evoluční pokrok](#) ve vývoji lidských [společností](#) (srovnej [Karl Marx](#), [Herbert Spencer](#))
- poskytnout nějaké [hodnocení](#) či [morální](#) posouzení stávajícího či budoucího stavu věcí (srovnej [A. Comte](#))
- vymezit nějaké [kolektivní](#) pojmy, jako např. „[stát](#)“ nebo „[rodina](#)“, bez toho, aby je založila na individuálním jednání (tzv. [metodologický individualismus](#)).

Metodický koncept ideálního typu

Koncepce ideálního typu je umělým intelektuálním konstruktem, který nemá existující oporu v realitě, je jaksi „[utopický](#)“. Jeho hlavním účelem je nápomoc při poměřování reality (nakolik se reálný stav odchyluje od ideálního typu). Ideálním typem je například pojem „[kapitalistická ekonomika](#)“.

Konstrukce pojmů (ideálních typů) umožňuje poznání: umožňuje přechod od různotvárnosti a rozmanitosti empirických faktů a fenoménů, od kontingence pouhé empirické současnosti a následnosti jevů k teorii o těchto faktech a fenoménech. Ideální typ je analytický konstrukt. Ideální typy jsou badatelskými hypotézami, umožňujícími orientaci v empirické látce a navzájem srovnávat fakta, procesy a společenské konstelace. Jedná se vlastně o jednostranné zdůraznění založené na vědcově zájmu. Ideální typ musí splňovat požadavek konstituce předmětu poznání a komunikaci mezi vědci.

Ideál typ má tvorbu hypotéz usměrňovat; není prostým zobrazením reality, ale poskytuje k zobrazení prostředky. Vytváření ideál typů má význam pro porovnávání s realitou. Weberova teorie obsahuje racionální jádro, neboť mezi pojmem a skutečností nikdy není úplná totožnost (pojem nevyčerpá realitu) – více viz reprezentace v jazyce. Základní problém koncepce ideál typů je v tom, že Weber všechny své závěry relativizuje. Sociální realita je velmi rozmanitá a nevyznačuje se objektivními zákonitostmi a opakovatelnostmi; sociologické poznání tudíž nemůže být odražením skutečnosti s hlubokým proniknutím k podstatě jevů. Nejsou-li pojmy podmíněny sociální realitou jako odrazy sociálního života, neexistuje žádné spolehlivé měřítko jejich utváření; jediným měřítkem je úspěšnost. Poznávací pluralita v sociologii je tedy nevyhnutelná. Takto chápaná sociologie se nemůže stát nástrojem přeměny světa

Sociologické [teorie](#) Maxe Webera

Teorie moci

Dle Webera *mít [moc](#)* znamená *mít možnost přimět někoho, aby něco udělal proti vlastní vůli*.

Weber zavádí pojem [panství](#), kterým rozumí moc založenou na pocitu závaznosti vůči [autoritě](#).

Rozlišuje tři druhy panství dle typu autority:

- tradiční, odvozující autoritu z [tradice](#) a neporušitelnosti poměrů
- [charizmatické](#), založené na osobní autoritě pána a víře v jeho neobyčejné schopnosti
- legální, odvozující autoritu od přijatých neosobních pravidel

Teorie byrokracie

Weber se zabývá byrokracií jako racionálním způsobem [řízení](#) velkých [organizací](#). Konstruuje ji jako [ideální typ](#), který odlišuje od jiných (předchozích) typů [správy](#).

Charakteristickými rysy [byrokracie](#) jako ideálního typu jsou:

- rozhodování dle obecných a neosobních [pravidel](#)
- stanovení pevných kompetencí jednotlivých [úředníků](#)
- [hierarchická struktura](#) rozhodování
- odborně školený [personál](#), který je vzhledem k organizaci v [zaměstnaneckém](#) poměru

Racionalizace, kapitalismus a protestantská etika

Ačkoliv Weber odmítl v sociologii možnost formulování zákonů vývoje, implicitně považoval [racionalizaci](#) za základní trend vývoje západní [kapitalistické](#) společnosti.

Racionalizace je proces, který podřizuje všechny oblasti vztahů mezi lidmi bilancování a administraci.

Zdrojem racionalizace v západních společnostech je dle Webera [kulturní změna](#), kterou přinesla [protestantská etika](#). Protestantismus nebyl přímou příčinou kapitalismu, ale poskytl [kulturu](#), která kladla důraz na [individualismus](#), usilovnou práci, racionální jednání, spoléhání se na sebe a především odložené [spotřeby](#).

Weberovo vysvětlení se týká pouze vzniku kapitalismu jako ideálního typu. I přesto je však tento Weberův koncept kritizován jako velmi zjednodušující.

Pojetí [stratifikace](#)

Stratifikační hierarchie je určena dle statusu-místa člověka ve společenském žebříčku.

- společnost je rozvrstvena (stratifikována) na horní, střední a dolní vrstvu podle mnoha kritérií
- objektivní kritéria – příjem, majetek, složitost práce, dosažené vzdělání, bydlení...
- subjektivní kritéria – sebezařazení, prestiž

I ve stratifikaci se vyskytuje [marxova](#) třída (jako pojem vrstva), ale akceptuje víc majetkové kritérium. Ve stratifikované společnosti mezi sebou jednotlivá kritéria mají souvislost: větší vzdělání → složitost práce → víc peněz → větší podíl na moci

Teorie jednání

Jednání je [motivované chování aktérů](#). Cílem sociologie má být dle Webera pochopit motivace aktérů k jednání.

Weber vytvořil [typologii](#) jednání. Rozlišuje tyto ideální typy jednání:

- jednání tradiční (motivováno tradicí)
- jednání [afektivní](#) (motivováno vášní)
- hodnotově [racionální](#) jednání (na základě [etických](#), [estetických](#) či [náboženských](#) motivů)
- účelově racionální jednání (instrumentálně orientované na cíl)

Vztah k jiným sociologickým směrům

Weberův vztah k Marxovi a marxismu

Weber bývá považován za jednoho z hlavních kritiků [Marxe](#) a [marxismu](#), a to z následujících důvodů:

- Klade důraz na roli kultury, zejména [náboženství](#) ve formování jednání lidí, což je odmítnutím [ekonomického determinismu](#) marxismu.
- Ve Weberových [analýzách](#) sociálních vztahů mají velký význam individuální subjektivní [orientace](#), což je protikladem k marxistické analýze objektivních strukturálních příčin a důsledků.
- Weberova [stratifikační](#) teorie, především pak jeho pojetí [statusových](#) skupin ([stavů](#)) je v rozporu s Marxovou teorií [tříd](#), založených výhradně na výrobních vztazích.
- Weber explicitně kritizoval marxistický názor, že imanentním rysem kapitalismu je jeho vlastní zhroutil. Tvrdil, že [plánované hospodářství](#) v [socialistické](#) společnosti by racionalizaci spíše podpořilo, než ukončilo.

Weberův vliv na sociologické myšlení

Dílo Maxe Webera

- *Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus*, 1905
- *Wissenschaft als Beruf*, 1919
- *Wirtschaft und Gesellschaft*, 1922
- *Gesammelte Aufsätze zur Religionsoziologie*, 1920-21, 1922-23
- *Gesammelte politische Schriften*, 1921
- *Gesammelte Aufsätze zur Soziologie und Sozialpolitik*, 1924
- *Schriften zur theoretischen Soziologie, zur Soziologie der Politik und Verfassung*, 1947
- *Soziologie, Weltgeschichtliche Analysen*, 1956

Vilfredo Pareto

Vilfredo Frederico Damaso Pareto ([15. červenec 1848](#) - [19. srpen 1923](#)) byl [italský ekonom](#), [sociolog](#) a [politolog](#), profesor na [univerzitě](#) v [Lausanne](#).

Propracoval a rozvedl matematickou teorii rovnováhy [Leona Walrase](#) a formuloval teorii volebních aktů ([analýza indiferenčních křivek](#)), novější obměnu [teorie mezního zisku](#). Jeho [teorie elity](#), která se stala součástí ideologie italského fašismu, měla objasnit stálost rozdělení důchodů.

Učil, že vládnoucí třída si má tvrdým donucovacím systémem udržovat svou existenci. Neučiní-li tak, bude vytlačena silnými členy nižších tříd, kteří se vyšplhají do jejích pozic. Všechny ideologie (vědu, umění, filosofii) považoval za bezvýznamné odvozeniny stálých vnitřních sil člověka (citů, pověr, vášní, nevědomých sklonů), tedy jakýchsi komplexů, kterým říkal „rezidua“. Jeho sociologie je svéráznou symbiózou mechanistických a psychologických prvků. Společnost je pluralistický systém vytvořený z lidských molekul, jež jsou spojeny složitými vzájemnými vztahy. Položil základy ekonomie blahobytu.

Dílo

- Pojednání o všeobecné sociologii (Trattato di Sociologia generale)
- Rukověť politické ekonomie (Manuale di economia politica)

Ferdinand Tönnies

Ferdinand Tönnies ([26. července 1855](#) – [9. dubna 1936](#)) byl [německý sociolog](#), [ekonom](#) a [filosof](#). Do sociologie zavedl [dichotomii Gemeinschaft a Gesellschaft](#), zabýval se rovněž studiem [sociálních norem](#), sociologií povolání a [výzkumem veřejného mínění](#). Spolu s [M. Weberem](#) a [G. Simmelem](#) založil v roce [1909 Německou společnost pro sociologii](#) (*Deutsche Gesellschaft für Soziologie*).

Život

Ferdinand Tönnies se narodil do rodiny bohatého sedláka v [Šlesvicku-Holštýnsku](#), tehdy ještě spadajícího pod [Dánsko](#).

Studoval na [univerzitách](#) v [Jeně](#), [Bonnu](#), [Lipsku](#), [Berlíně](#) a [Tübingenu](#). [Doktorát](#) získal v roce [1877](#). O čtyři roky později začal přednášet na univerzitě v [Kielu](#). Kvůli podpoře stávký v [Hamburských](#) docích ([1892](#)) byl [pruskou](#) vládou považován za [sociálního demokrata](#), což ovlivnilo i jeho poměrně pozdní jmenování [profesorem](#) (až v roce [1913](#)). Na univerzitě v Kielu přednášel až do roku [1933](#), kdy musel odejít kvůli své kritice [nacismu](#).

Sociologie F. Tönniese

Tönnies patří spolu s [G. Simmelem](#) k představitelům první významné německé sociologické školy, tzv. [formální sociologie](#). Za klasické dílo formální školy je považováno Tönniesovo *Gemeinschaft und Gesellschaft* (1887). Pojmy *Gemeinschaft* a *Gesellschaft*, překládané nejčastěji jako [pospolitost](#) a [společnost](#), definují dvě základní formy lidského soužití, přičemž ovšem jde o [weberovské](#) „ideální typy“: tato uspořádání se v čisté podobě reálně nevyskytují, avšak veškeré formy lidského soužití lze chápat jako jejich kombinaci v určitém poměru. V této souvislosti Tönnies upozorňuje na [sociálně patologické](#) jevy v moderní [kapitalistické](#) společnosti, jež považuje za negativní důsledky civilizačního pokroku. Příčiny vidí např. v růstu [individualismu](#) a prosazování egoistických cílů na úkor společných zájmů. Tönnies se věnoval také [sociálněpolitickým](#) otázkám, zasazoval se o provádění sociálních reforem. Provedl rovněž klasifikaci sociologických problémů.

Dílo

- *Gemeinschaft und Gesellschaft* ([1887], 2005)
- *Der [Nietzsche](#)-Kultus* (1897)
- *Die soziale Frage* (1909)
- *[Thomas Hobbes](#), der Mann und der Denker* (1910)
- *Kritik der öffentlichen Meinung* ([1922], 2002)
- *Soziologische Studien und Kritiken* (1924, 1926, 1929)
- *Einführung in die Soziologie* (1931)
- *Geist der Neuzeit* ([1935], 1998)

Georg Simmel

Georg Simmel (1. března 1858 – 28. září 1918) byl [německý filosof](#) a [sociolog](#), představitel [formální sociologie](#) a sociologie života. Bývá řazen mezi tzv. *otce zakladatele* sociologie.

Život

Simmel se narodil v [Berlíně](#) a strávil zde většinu svého života. Studoval sociologii a [historii](#) na Berlínské [univerzitě](#). Od roku [1885](#) zde přednáší. V roce [1914](#) se stává řádným univerzitním profesorem na univerzitě v [Štrasburku](#).

Je spolu s [Max Weberem](#) a [Ferdinandem Tönniesem](#) zakladatelem [Německé společnosti pro sociologii](#) (1910).

V roce [1890](#) se oženil s Gertrudou Kinel. Později s ní měl syna Gertmunda. Těsně před koncem [První světové války](#) umírá na [rakovinu](#) (HCC).

Sociologie G. Simmela

Simmel je zakladatelem a významným představitelem tzv. [formální sociologie](#). Sociologii vymezuje jako vědu zkoumající *formy zespolečenštění*. Simmel se tedy nezabývá zkoumáním společnosti jako celku, nevěnuje se minulosti, ani neprognózuje budoucnost, čímž se liší od svých sociologických současníků. Předmětem jeho zájmu je [analýza](#) současného života společnosti.

Simmel rozlišuje formu a obsah sociálních jevů. Zajímají ho jen obecné formy vztahů, které nejsou vázány časově ani prostorově. Jsou to např. vztahy nadřízenosti a podřízenosti, nápodoby, [dělbý práce](#), [konkurence](#), vytváření stran, reprezentace, vnitřní konsolidace ad. Tyto formy lze nalézt v rozmanitých sociálních skupinách, lišících se cíli i významem ([stát](#), hospodářské společenství, [rodina](#), [církve](#), [gang](#) atd.)

Simmelovo pojetí sociologie ovlivnilo především [americkou](#) sociologii. Z jeho práce vychází např. [teorie konfliktu](#) nebo [sociologie každodennosti](#).

Dílo

- *Die Probleme der Geschichtsphilosophie*, [1892](#)
- *Philosophie des Geldes*, [1900](#)
- *Soziologie*, [1908](#)
- *Hauptprobleme der Philosophie*, [1910](#)
- *Grundfragen der Soziologie*, [1917](#)
- *Der Konflikt der modernen Kultur*, [1918](#)
-

Émile Durkheim

David Émile Durkheim ([15. dubna 1858 Épinal](#) – [15. listopadu 1917 Paříž](#)) byl významný [francouzský sociolog](#). Je řazen mezi tzv. otce zakladatele moderní sociologie. Durkheim založil v roce [1895](#) první katedru sociologie v [Evropě](#) a v roce [1896](#) také jeden z prvních odborných sociologických časopisů *L'Année Sociologique*.

Život

Émile Durkheim se narodil [židovským](#) rodičům (jeho otec byl [rabínem](#)) v městečku Epinal v [Lotrinsku](#). Ze střední školy v Epinalu díky svému prospěchu přestoupil na elitní [lyceum](#) Ludvíka Velikého v [Paříži](#). V roce [1879](#) pak zahájil studium na École Normale Supérieure, kde se věnoval [filosofii](#). Mezi jeho spolužáky tehdy byl například [Henri Bergson](#) nebo [Jean Jaures](#), k přednášejícím patřili mj. [Fustel de Coulanges](#), [Gabriel Monod](#), [Emile Boutroux](#) nebo [Charles Renouvier](#).

Od roku 1882, kdy ukončil své studium na École Normale Supérieure, vyučoval filosofii na lyceích v různých oblastech Francie a intenzivně se tehdy věnoval četbě [Saint-Simona](#), [Comta](#), [Espinase](#) a [Spencera](#). V roce [1885](#) obdržel stipendium na studium v [Německu](#), kde jej

velice ovlivnily přednášky [Wilhelma Wundta](#). V roce [1887](#) obhájil doktorskou práci na téma dělby společenské práce. Po návratu do Francie mu byla roku 1887 udělena mimořádná profesura [pedagogiky](#) a společenských věd na univerzitě v [Bordeaux](#), kde posléze poprvé ve Francii zahájil výuku sociologie. V říjnu 1887 se oženil s Lisou Dreyfusovou, dcerou průmyslníka, čímž dosáhl měšťanské movitosti. Roku [1896](#) byl v Bordeaux jmenován prvním profesorem sociologie v Bordeaux a v témže roce zde založil první katedru sociologie ve Francii. V roce [1898](#) založil časopis *L'Année sociologique*. Roku [1902](#) odešel na Pařížskou [Sorbonnu](#), kde se o čtyři roky později stal řádným [profesorem](#) pedagogiky.

Ačkoli byl Durkheim brilantním pedagogem a jeho výrazné monografie jasně vytyčily cíl a metodu sociologické vědy, trvalo téměř patnáct let, než zaujal univerzitní post. Někteří to považují za důsledek [antisemitismu](#) ve francouzské intelektuální elitě, jiní naopak poukazují na to, že Durkheimovo prosazování sociologie jako společenské vědy nejvyšší důležitosti mu přineslo mnoho nepřátel. ^[zdroj?]

Samotný Durkheim se sice nijak výrazně politicky neprofiloval, ale od studentských let se přátelil s lídrem [socialistické](#) strany Jeanem Jauresem a mnoho členů redakce časopisu *L'Année Sociologique*, který založil, se hlásilo k socialistické či radikálně socialistické straně.

Poslední velká kniha [Elementární formy náboženského života](#) vychází Durkheimovi roku [1912](#). O tři roky později jeho syn André zahynul na srbské frontě, což byla rána, z níž se Durkheim už nikdy nevzpamatoval. Jeho poslední texty před smrtí jsou ostře namířeny proti pangermanismu a německému [nacionalismu](#). Emocionálně zdevastovaný a přepracovaný Durkheim zemřel v Paříži [15. listopadu 1917](#) na mrtvici.

Durkheimovo pojetí sociologie

Émile Durkheim svými myšlenkami rozvíjí [osvícenskou](#) i konzervativní [tradicí](#). Navazuje například na [Rousseaua](#) (inspiruje se především v jeho koncepci obecné vůle) a na [de Montesquieuho](#). Výrazněji je však v Durkheimově díle znát odkaz na [pozitivistický](#) přístup [Augusta Comta](#) i na jeho patrona [Saint-Simona](#). Sám se sice za pozitivistu nepovažuje, ale po Comtově vzoru se snaží budovat [sociologii](#) jako exaktní [vědu](#) popisující objektivní sociální skutečnost. Část Comtových myšlenek ovšem Durkheim kritizuje jako příliš vágní a spekulativní.

Comtovo pojetí sociologie jako univerzální společenské vědy během dvaceti let, které uběhly od jeho smrti, ve [Francii](#) prakticky upadlo v zapomnění. O vytvoření univerzální vědy o [člověku](#) tehdy usilovali především [antropologové](#). V roce [1859](#) založil [Paul Broca](#) v [Paříži](#) Antropologickou společnost, která operovala s mnoha [rasistickými](#) předsudky. Mezi další vlivné antropology té doby patřili například [Arthur Gobineau](#), [Georges de Lapouge](#) nebo [Gustave Le Bon](#), kteří všichni propagovali teze o nerovnosti ras. Durkheim staví svou sociologii v důrazné polemice s [biologizujícími](#) směry a koncept rasy se snaží nahradit pojmem společnosti jako hlavního vysvětlujícího faktoru lidského jednání a lidské povahy.

Ve Francii měl také silnou odezvu [evolucionismus Herberta Spencera](#). Mezi nejvýraznější kritiky tohoto filozofa patřili dva z Durkheimových učitelů, Charles Renouvier a Emile Boutroux. Se Spencerem se Durkheim v mnohém rozchází, lze však najít i témata, v nichž se jejich názory shodují. Durkheimova dichotomie dvou solidarit se podobá Spencerovu vývoji od nekoherentní homogenity ke koherentní heterogenitě; Durkheim též se Spencerem souhlasí v tom, že během vývoje lidstva neustále nabývá na významu lidská individualita. Durkheim

ovšem s organicismem obecně výrazně polemizoval a již ve svých raných pracích kritizoval prvky tohoto směru právě u Spencera, ale i u Comta a [Schäffleho](#)¹. Podobně Durkheim a jeho přívrženci odsuzovali i [geografický determinismus](#) a byli toho názoru, že geografické podmínky působí na člověka až zprostředkovaně skrze sociální prostředí.

Durkheim je představitelem a zakladatelem sociologického paradigmatu sociálního faktu či dle jiného dělení paradigmatu objektivistického. Jeho pohled je [objektivistický](#); předmětem zájmu sociologie jsou dle něj [sociální fakta](#), která lze zkoumat jako věci. Základními dvěma rysy sociálního faktu, jež Durkheim načrtl ve svém díle *Pravidla sociologické metody*, je:

- jeho situovanost mimo individuum
- jeho donucovací ráz ve vztahu k jedinci

Ústředními obecnými tématy Durkheimovy sociologie jsou například věda, morálka a pedagogika. Jeho konkrétní úvahy se týkají [dělby práce](#), [sebevraždy \(kolektivní vědomí\)](#), problému normálního a [patologického](#), [náboženství](#) atd. Významnou částí jeho práce je i reakce na sociologické současníky, především [Georga Simmela](#), [Maxe Webera](#) a předchůdce ([Auguste Comte](#), [Karl Marx](#)).

Durkheim si byl vědom toho, že dokonalé sociální integrace nelze dosáhnout bez systému sdílené víry a zaměřil se proto na důkladné zkoumání náboženství. Soustředil se především na prvek kolektivních rituálů a obecně na sociální vztahy, které se mezi věřícími utvářejí. Ve svém posledním velkém díle *Elementární formy náboženského života* se snaží mimo jiné prokázat, že víra v určitého [boha](#) není nutnou charakteristikou náboženství. Na náboženství nahlíží spíše jako na sdílený „systém věr a praktik“, v němž lidé skrze sakrální záležitosti vzývají především společnost samotnou. Poukazuje též na to, že za určitých podmínek (například během extrémního kolektivního napětí) jsou společenství bohy a náboženství schopna vytvářet.

Koncept sociálního faktu

Koncept [sociálního faktu](#) byl explikován v Pravidlech sociologické metody (1895). Sociální fakt jsou struktury a kulturní [normy](#) a hodnoty, které jsou vnější a mají „donucovací“ charakter na [aktéry](#). Durkheim podle [Ritzera](#) tento koncept vytvořil v konfrontaci se soudobou [filozofií](#) a [psychologií](#), vůči nimž chtěl etablovat sociologii, a s protosociologií Comta a Spencera, kteří se zaměřovali spíše na abstraktní teoretizování o společnosti než na [empirický výzkum](#). Podle Durkheima se sociologie měla na rozdíl od obou výše zmíněných zaměřovat na zkoumání sociálních faktů. Sociální fakty mají být zkoumány jako věci, což znamená, že musí být zkoumány empiricky, ne filozoficky (myšlenky mohou být poznány introspekci, tedy filozoficky, ale věci nemohou být poznány pouhou mentální aktivitou, je třeba k tomu dat mimo mysl). Aby odlišil sociologii od psychologie, která také byla empirická, tvrdil, že sociální fakty jsou vnější a vytvářejí tlak na aktéra (psychologie zkoumá vnitřní fakta). Durkheim tak, kromě ustavení obsahu sociologie, oddělil sociologii od dalších věd, zkoumajících člověka. Durkheim odlišil materiální a nemateriální sociální fakty. Materiální jsou skutečné a jsou součástí vnějšího světa (architektura, zákony – externalizované a materializované sociální vědomí); nemateriální jsou normy, hodnoty či obecně [kultura](#). Jak ale mohou být nemateriální sociální fakty jako normy a hodnoty vnější k aktérům? Kde mohou existovat jinde než v myslích aktérů? A když jsou v myslích, nejsou vnitřní vůči aktérům? Durkheim na některých místech *Pravidel* hovořil o nemateriálních faktech jako o mentálních fenoménech, které jsou vnější a vytvářejí tlak na psychologické fakty.

Klasifikace sociálních faktů:

1. materiální – [společnost](#), strukturální komponenty společnosti, morfologické komponenty společnosti;
2. nemateriální – [morálka](#), [kolektivní vědomí](#), kolektivní reprezentace a společenské vědomí.

Durkheim se zaměřoval na makrosociální fakta – proto se říká, že měl velký vliv na vznik [strukturálního funkcionalismu](#). Obdobně i jeho používání organické analogie s funkcemi se blíží strukturnímu funkcionalismu. Durkheim se netajil tím, že chtěl zkoumat sociální struktury a jejich funkce.

Dělbba práce ve společnosti

Durkheim založil svou analýzu dělby práce na rozlišení dvou [ideálních typů](#) společností. V tradiční společnosti je nediferencovaná sociální struktura a je charakteristická [mechanickou solidaritou](#). Moderní společnost má velkou dělbu práce a je pro ni charakteristická [organická solidarita](#). Dělbba práce ve společnosti je pro Durkheima materiální sociální fakt a týká se specializace, s níž jsou určité úkoly a odpovědnosti vykonávány (dělbba práce jako vzorec interakce je materiální sociální fakt). Změny v dělbbě práce měly významné implikace pro strukturu společnosti a odrážejí se v odlišné solidaritě (v tom, co drží společnost pohromadě). Společnost s mechanickou solidaritou je spojena proto, že lidé jsou “generalisti”, umí všechno. Mezi lidmi existuje pouto, neboť všichni dělají téměř totéž. Společnost s organickou solidaritou je držena pohromadě díky specializaci, díky odlišnosti lidí – navzájem se totiž potřebují. V moderní společnosti se nespécializují pouze lidé, ale i [struktury](#), [skupiny](#) a [instituce](#). Přejchod od společnosti s mechanickou solidaritou ke společnosti s organickou solidaritou vysvětluje Durkheim pomocí konceptu dynamické hustoty. [Dynamická hustota](#) znamená zároveň zvýšení počtu lidí a interakcí mezi nimi, což v důsledku vede k větší soutěži o nedostatkové zdroje a boj o přežití. Protože jedinci, [rodiny](#), [kmeny](#) plní identickou funkci, je zřejmé, že se musejí při větší dynamické hustotě střetnout o plnění stejných funkcí – proto dochází k dělbbě práce, která umožňuje spolupráci a [konsenzus](#) a potlačuje [konflikt](#).

Ke zkoumání vlivu materiálních faktů na nemateriální, což Durkheima nejvíce zajímalo, využil v Dělbbě práce [práva](#), neboť sociolog podle něj nemohl zkoumat nemateriální fakty přímo, ale skrze materiální fakty, které je odrážejí. Společnost s mechanickou solidaritou je charakteristická [represivním](#) právem. Lidé jsou si podobní a věří ve společnou morálku, proto každý prohřešek proti sdílenému systému hodnot je významný pro lidi a jako takový musí být krutě potrestán (kontrola [masami](#)). Společnost s organickou solidaritou je typická odškodňujícím právem. Stále sice přetrvává represivní právo, nicméně v některých případech mohou lidé svůj přestupek proti kolektivní morálce vyrovnat těm, kdo byli poškozeni. Neexistuje totiž silná společná morálka a lidé nereagují [emocionálně](#) na porušení zákona (kontrola [policí](#) a [soudy](#)). Durkheima zajímají změny v morálce, kolektivním vědomí, kolektivních reprezentacích či sociálních proudech. Durkheim byl podle některých sociologů morálky či spíše jeho sociologie byla vedlejším produktem jeho zájmu o morálku a problémy jeho doby. Podle Durkheima byli lidé v ohrožení patologické ztráty morálních svazků, bez nichž by lidé byli otroky expandujících vášní. Právě z tohoto jeho zájmu vznikl koncept [anomie](#) jako pokles společné morálky. Anomie je stav, kdy jedinci nemají jasná morální pravidla o tom, co je a co není dobré chování. Hlavní [patologií](#) moderní doby byla podle Durkheima anomická [dělbba práce](#). Dělbba práce je sice v moderní společnosti zdrojem koheze,

kteřá kompenzuje klesající kolektivní morálku, nemůžte ji vřak vřdy nahradit. Jedinci se mohou stát izolovanými, dělat specifické úkony a mohou snadno ztratit spojení s jinými.

Kolektivní vědomí

Kolektivní vědomí pro Durkheima znamená totalita přesvědčení a postojů společně lidem ve společnosti, což tento koncept odlišuje od partikulárního vědomí. Kolektivní vědomí je uskutečňováno skřze individuální vědomí. Rostoucí dělba práce přináší transformace kolektivního vědomí; lidé v organizované společnosti jsou drženi pohromadě dělbu práce, nikoli sdíleným a silným kolektivním vědomím (morální individualismus). Durkheim postupně tento koncept nahradil termínem [kolektivní reprezentace](#), což lze chápat jako normy a hodnoty specifických kolektivit jako rodina, zaměstnání, stát, instituce. Používal též pojem sociální vědomí, což je dnešní skupinová orientace nebo nálady.

Sebevražda

Na případě sebevraždy chtěl Durkheim ukázat, že sociální fakty jsou jedincům vnější. Využil k tomu velmi individualistický krok – sebevraždu. Vylimoval biologické (i rasové), psychologické a socio-psychologické faktory, neboť jsou konstantní. Odmítl i [Tardův](#) princip nápodoby (lidé v zemích hraničících se zeměmi s vysokou sebevražedností by museli páchat sebevraždy také často, což není pravda). Durkheim argumentoval, že různé společnosti mají odlišné kolektivní vědomí a reprezentace, které produkují odlišné sociální vědomí. Individuální zájmy mohou být uspokojovány jedině v souladu s normativně ustavenými požadavky společnosti, proto musí být hodnoty a normy přesně stanoveny a dodržovány. Když tomu tak není nastává chaos, zmatek, stav anomie, vedoucí k pocitu osamocení, strachu. Jde o patologický stav „sociální nemoc“. Sebevražda může být: [egoistická](#), [altruistická](#), anomická – v důsledku porušení sociální rovnováhy (otřesení životního standardu při krizi i konjunktře, když se rozpadá soudržnost skupiny). Anomie je stav vyvolaný rozpadem hodnotových normativních systémů. Komplementární k ní je podle Durkheima [sociální integrace](#). Anomie je symptomem toho, že určité formy [sociálního života](#) jsou zastaralé a neživotné a je třeba je změnit.

Náboženství

Durkheim studoval náboženství [australského](#) kmene [Arunta](#), protože se jednalo o primitivní kmen, kde mohl poznat fungování náboženství v nahotě, což mohlo odhalit fungování náboženství v moderní době. V daném kmenu se náboženství rovnalo Durkheimovu kolektivnímu vědomí – všezahrnující morálka. Jak se společnost vyvíjí, proměňuje se náboženství v pouhou kolektivní reprezentaci a jeho roli nahrazují například právo a věda. Na otázku: odkud pochází náboženství? odpověděl, že od společnosti. Společnost skřze jedince definuje některé jevy jako posvátné a zbylé definuje jako profánní, světské, každodenní. Povýšení některých aspektů společnosti na posvátné ale není dostačující. Musí být také vyvinut systém náboženské víry (reprezentace, které vyjadřují povahu posvátného a vztah k světskému), soubor rituálů (jak se má člověk chovat u posvátných objektů) a církve nebo zahrnující morální komunitu. Náboženství je unifikovaný soubor věř a praktik, které spojují do jednotné morální komunity zvané Církev ty, kdo jsou stoupci. Durkheim chtěl ukázat, zda je [klan](#) (rod) zdrojem [totemismu](#); pak mohl pokládat svou otázku za zodpovězenou. [Totem](#) se stal posvátný proto, že se stal symbolem [komunity](#), jejíž hodnoty a [ideály](#) reprezentuje. Společnost tak zbožšťuje sama sebe. Ukázal tedy, že kolektivní vědomí je zdrojem náboženství. Ohledně vztahu moderní společnosti a náboženství byl přesvědčen, že

role náboženství upadá. Moderní společnosti ale musejí upevňovat svou solidaritu v rituálech, jež potvrzují jejich hodnoty ([svoboda](#), [rovnost](#) a spolupráce) – potenciál pro občanské náboženství.

Významná díla

Seznam děl

v databázi [Národní knihovny ČR](#), jejichž autorem nebo tématem je *Émile Durkheim*

- Společenská dělba práce, Paříž 1893
- Pravidla sociologické metody, Paříž 1895
- Sebevražda: sociologická studie, Paříž 1897
- Elementární formy náboženství, Paříž 1912
- Vzdělání a sociologie, Paříž 1922
- Sociologie a filozofie, Paříž 1924
- Mravní výchova, Paříž 1925
- Socialismus, Paříž 1928
- Pragmatismus a sociologie, Paříž 1955

Poznámky

Pozn. 1: Durkheim však i přesto některé oblíbené organicistické pojmy běžně používal.

Gustave Le Bon

Gustave Le Bon ([7. května 1841](#) - [13. prosince 1931](#)) byl [francouzský sociální psycholog](#), [sociolog](#) a [amatérský fyzik](#). Mezi jeho nejznámější práce patří [Psychologie davu](#). Kde svou koncepci vypracoval v souvislosti s chováním davu během francouzské revoluce. Dav je podle něj soubor individuí, jež jsou sjednocena iracionální připraveností k činnosti, která vyplývá z faktu rozplynutí individua v mase a jeho rezignace na sebekontrolu. Je to shromáždění, které podléhá snadno sugesci a není schopno si utvořit vlastní názor na nic, protože každý názor je davu imputován zvnějšku. Dav aktivuje spící či utlumené instinkty. (článek z učebního materiálu Matěje Krále)

Gustave Le Bon se narodil 7.5.1841 v Nogent-le-Rotrou. Byl všestranným vědcem. Zabýval se sociologií, sociální psychologií, fyzikou, medicínou, etnografií a archeologií. V roce 1876 získal doktorát z medicíny, napsal knihu o zdánlivé smrti (*la Mort apparente et les Inhumations prématurées*, 1886), studoval například nemoci urogenitálního systému.

Za války roku 1870, kdy byl šéflékařem jednoho oddělení vojenské ambulance v Paříži, psal o praktické hygieně vojáků a raněných.

Později hodně cestoval, ve státních službách poznal Orient a Indii (studoval zde např. buddhistickou architekturu). Starým východním civilizacím pak věnoval několik publikací, např. Arabské civilizace, 1884; Indické civilizace, 1887; První civilizace, 1888-1889; Památky Indie, 1891.

V osmdesátých letech minulého století se začal zabývat studiem moderní společnosti a jejímu vývoji věnoval knihu Člověk a společnost, jejich původ a dějiny, 1881.

Jeho nejznámější kniha Psychologie davu vyšla francouzsky poprvé roku 1895 a o dva roky později byla přeložena do češtiny. Následovaly překlady do více než deseti jazyků.

Psychologie davu

Psychologie davu je dnes asi nejznámější [knihou francouzského sociologa](#) z konce 19. století [Gustava le Bona](#). Le Bon již na konci [19. století](#) v této knize popsal změny v chování jednotlivců, kteří se stanou součástí davu. Jedinci v davu se neřídí vlastním svědomím, ale dělají to, co ostatní (novějším termínem řečeno - jsou [konformní](#)) a jsou tak mnohem snáze ovlivnitelní nějakým vůdcem. Jedinec, který je součástí davu je podle něj o několik stádií civilizačního vývoje níže. V minulosti byla tato kniha velice oblíbená (na přebalu se tvrdí, že ji rád četl i [Adolf Hitler](#)). Dnes, přestože je chápána jako překonána, se zdá, že mnohé moderní sociálně-psychologické teorie pouze rozpracovávají již v této knize načrtnuté postřehy. Poprvé tato kniha vyšla v roce [1895](#) a do [češtiny](#) byla přeložena již v roce [1897](#).

Úvod

Podle le Bona je současnost (tehdejší) "obdobím [davů](#)". Největší historické převraty, které vedou ke změnám [civilizací](#) tkví, podle něj, v proměnách myšlení národů. A významné události jsou tedy jen viditelnými výsledky takovýchto revolučních změn v myslích jedinců.

Autor charakterizuje svou dobu, jako období právě takovýchto změn. Změn, které jsou způsobeny dvěma jevy, prvním z nich je rozvrat [náboženských, sociálních](#) či politických hodnot, na kterých stojí naše civilizace. Druhým neméně důležitým důvodem jsou objektivní změny, způsobené novými technologickými objevy.

Dříve neměl společenský názor zpravidla žádný význam. V autorově současnosti se však mínění davů stává hlavním faktorem historického dění. Politické tradice, či osobní názory vládců znamenají v jeho době již málo, hlas davu nabývá převahy.

Charakteristika davů

V první části podává autor obecnou charakteristiku davů. Za určitých okolností má shromáždění lidí [nové vlastnosti](#), odlišné od vlastností jedinců, z kterých se skládá – to je to co le Bon nazývá davem. Tvoří se [kolektivní duše](#), osobnost každého jednotlivce je jakoby [potřena](#). Ztráta uvědomělé osobnosti a orientace myšlenek a citů stejným směrem jsou hlavními atributy davu. Zajímavým postřehem je, že prostorová sounáležitost není nutná a ani

postačující pro vznik davu (davem tak mohou být i čtenáři stejných novin ([rozhlas](#) tehdy ještě nebyl). V kolektivní duši se stírají intelektuální vlastnosti jedinců a tím také jejich [individualita](#). Jaké jsou příčiny této proměny jedince? Vědomé činy vznikají z neuvědomělého podkladu, který je utvářen dědičnými vlivy. Tento podklad tvoří duši rasy. Davům se stanou společné právě tyto obecné, vrozené charakterové vlastnosti řízené [nevědomím](#).

Jedinec nabývá již svou příslušností k davu pocitu Moci, která mu dovoluje povolit pudům, které by sám musel potlačit. Dav je [anonymní](#) a proto nezodpovědný. Jedinec tím že je v davu, „...*sestupuje ... na žebříčku civilizace o několik stupňů níže...*“ stává se pudovou bytostí.

Autor také zdůrazňuje nestálost davu. Srovnává davy s bytostmi na nižším stupni vývoje, jako například s divochy či dětmi. V jiné části textu používá (z dnešního pohledu) dosti [nekorektní přirovnání k ženám](#): „... *davy neznají pochybnosti ani nejistotu. Zacházejí hned do krajnosti právě jako ženy. Jednou vyslovené podezření se stává okamžitě nepopiratelnou pravdou, počínající antipatie nebo odpor, ... mění se u jedince v davu ihned v divokou nenávisť.*“

Faktory ovlivňující dav

Ve druhé části knihy autor zkoumá hlavní faktory působící nepřímo na přesvědčení a názory davů. Za tyto hlavní faktory považuje [rasu](#), [tradicí](#), dobu, [instituce](#) a výchovu. Rasu chápe jako nejdůležitější faktor, tento pojem však chápe jinak, nežli je chápán dnes, nejde o tvar lebky ani [barvu pleti](#). Le Bon tímto pojmem označuje dědičné rasové pudy a obecné neměnné psychologické vlastnosti. Uvádí mnohé příklady, ve kterých mluví o rase [anglosaské](#) či rase [latinské](#). Z dnešního pohledu byl tento pojem v podstatě vědeckým vyjádřením [národnostních předsudků](#), které se le Bon rozhodl [opřít](#) o [lingvistické](#) kategorie [jazyků](#).

Jürgen Habermas

Jürgen Habermas (*[18. června 1929](#) [Düsseldorf](#)) je [německý filosof](#) a [sociolog](#), který vychází z tzv. [Frankfurtské školy](#).

Habermas je představitelem tzv. **teorie komunikativního jednání** (Theorie des kommunikativen Handelns), která tvrdí, že existují dva druhy [jednání](#) – komunikativní a instrumentální. Instrumentální jednání se nejvíce projevuje ve sféře reklamy a politiky a je nežádoucí, komunikativní jednání je pak přirozené, spravedlivé, a tudíž žádoucí. Habermas chce proto rozpracovat teorii podmínek, za nichž bude možná normální, nenarušená komunikace (tj. srozumitelná, důvěryhodná apod.)

William I. Thomas

William Isaac Thomas ([13. srpna 1863](#), [Berkeley](#) - [5. prosince 1947](#)) byl americký sociolog a sociální psycholog, představitel [humanistické sociologie](#) a [pozitivismu](#) v [sociologii](#). Jeden z představitelů [Chicagské školy](#)

Život

Život do roku 1908

Narodil se roku 1863 jako syn farmáře - faráře metodistické církve. 1880 začal studovat literaturu na univerzitě v Tennessee, 1894 dostal titul bakaláře a stal se pomocným profesorem Angličtiny a moderních jazyků. Vyučoval také řečtinu, latinu, němčinu a přírodovědu. Zajímal se o etnologii a sociální vědy.

1888 si vzal svoji první manželku Harriet Park. 1888/89 strávil studiem jazyků v [Berlíně](#) a [Göttingen](#), taky se věnoval [etnologii](#) a sociologii. 1894 se stal profesorem sociologie, dostal místo na Chicagské univerzitě, kde učil [antropologii](#) a sociologii Podniká cesty do Evropy ve snaze o srovnávací studii evropských národů.

1908 získal grant od Helen Calver (jejíž nadaci pro rasovou psychologii řídil) na výzkum kultury imigrantů. Cestuje do Evropy, zde se zaměřuje na Poláky, jejichž komunita byla v [Chicagu](#) nejvíc viditelná. Začal se učit Polsky.

Práce **Polský sedlák v Evropě a Americe**

Biografický přístup - při cestě chicagskými ulicemi byl jednoho dne (údajně) málem zasažen balíkem , vyhozeným z okna. Když ho otevřel, našel dopisy. Do tisku v polském jazyce pak nechal otisknout inzeráty, nabízející 10-20 centů za dopis, psaný z Polska. Neanalyzoval jen dopisy, ale také archivy, novinové zprávy etc.

Coby metodu používal také přímé pozorování. 1913 potkal [F. Znanieckiho](#), jenž tehdy vydával časopis *Polský emigrant*. Pozval ho do Chicaga, kde mu nabídl místo asistenta výzkumu. Znaniecki se stal spoluautorem tohoto monumentálního díla o pěti svazcích.

Po vydání prvních dvou dílů však dochází ke skandálu. Thomas, známý svým bohemstvím a spíše levicovým přístupem, je zatčen FBI za porušení zákona proti morálce, a to ve společnosti manželky jistého armádního činitele. Jsou spekulace, zda se nejednalo o spiknutí. Přestože byl soudem zproštěn viny, ukončila Univerzita kontrakt na vydání zvyvajících svazků. Proto se obrací na vydavatele v Bostonu.

Dílo

Jeho přístup k problému se vyznačuje značným pragmatismem, namísto pokryteckého moralizování. Jeho oblíbeným tématem jsou sociální deviace.

Definice situace- objevuje se v díle *Unadjusted girl* z roku 1923. Zatímco jedinec tíhne spíše k hedonismu, pak společnost jej tlačí k utilitarismu. Individuální definice situace je výsledkem soupeření definice osobní a definice společenské. Toto se stalo jedním z podnětů

[symbolického interakcionismu](#)

[Thomasův teorém](#)- Jestliže lidé definují situaci jako reálnou, pak je reálná i ve svých následcích. Toto se objevuje v knize *The Child in America* z roku 1928.

- 1907 Sex and Society
- 1918/20 The Polish peasant in Europe and America. Monograph of an immigrant group. (*Polský sedlák v Evropě a Americe*)
- 1921 Old world traits transplanted (studie o amerikanizaci), jako hlavní autoři uvedeni Robert E. Park a H. A. Miller (díky skandálu)
- 1923 The unadjusted girl. With cases and standpoint for behavior analysis (*Nepřizpůsobivá dívka- případy a stanovisko k analýze chování*)
- 1928 The child in America: Behavior problems and programs - spoluautorkou manželka, profesorka Dorothy Swaine Thomas
- 1937 Primitive behavior: An introduction to the social sciences

Florian Znaniecki

Florian Witold Znaniecki (15. ledna 1882, [Svietnik](#) - 23. března 1958) byl [polský sociolog](#) a [filozof](#). Řadí se k [Chicagské škole](#).

Krátce studoval na universitě ve [Varšavě](#), z níž však byl kvůli účasti na studentském protestu proti ruské administrativě vyloučen. Následně v letech [1903-1909](#) studuje v [Paříži](#), [Curychu](#) a [Ženevě](#). V roce 1910 získává doktorát z filosofie v Krakově po obhajobě disertační práce *Problém hodnot ve filozofii*.

Ve Varšavě se stává ředitelem Polské ochranné asociace [emigrantů](#). Roku [1913](#) jej kontaktoval [W. I. Thomas](#), později dostává místo na universitě v Chicagu - v jejich vzájemné spolupráci pak vzniká dílo *Polský sedlák v Evropě a Americe 1918-1920*.

Roku 1920 se vrací do Poznaň a zakládá sociologický časopis *Polski Przegląd Socjologiczny*, Poznaň se tak stává centrem polské akademické sociologie. V letech 1932-1934 hostuje na Kolumbijské universitě v [New Yorku](#), kam se navrácí po roce [1939](#).

Roku 1940 přijímá místo na univerzitě v Illinois, kde zůstává až do své smrti v roce [1958](#). V roce [1953](#) se stal 44. prezidentem [Americké sociologické asociace](#).

Práce

Je zakladatelem pojmu [humanistická sociologie](#). Věnoval se problému hodnoty a hodnocení a také jako jeden z prvních sociologii kultury.

Vytvořil pojem *humanistický koeficient*, kterým anticipuje řadu témat, která byla v sociologii rozpracována až od 60. let 20. století (zejména v [sociologii interpretativní](#) a v [etnometodologii](#)). Podle něj jsou všechny kulturní jevy projevy lidského vědomí a vědomé lidské činnosti. Daný význam pak mají jen v celkovém kontextu osobností, které je vytvořily a používají. Tento pojem má dvojí význam: [ontologický](#) - sociální realita produkovaná lidmi má zásadně odlišnou kvalitu od reality přírodní; [metodologický](#) význam - metody sociálních věd musejí být jiné než metody přírodních věd.

Z jeho knih nebyla žádná přeložena do českého jazyka.

Seznam děl

- 1910 Zagadnienie wartosci w filozofii (Problém hodnot ve filosofii)
- 1912 Humanizm i poznanie (Humanismus a poznání)
- 1918-20- The Polish Peasant in Europe and America (Polský sedlák v Evropě a v Americe)
- 1919 Cultural Reality
- 1922 Wstep do socjologii (Úvod do sociologie)
- 1925 The Laws of Social Psychology
- 1928-30 Socjologia wychowania (Sociologie výchovy)
- 1931 Miasto w swiadomosci jego obywateli (Město z pohledu svých obyvatel)
- 1934 The method of sociology
- 1935 Ludzie terazniejsi a cywilizacja przyszlosci (Lidé dnes a civilizace zítřka)
- 1936 Social Action
- 1940 The Social Role of the Man of Knowledge
- 1952 Cultural Sciences
- 1952 Modern Nationalities

George Herbert Mead

George Herbert Mead ([27. února 1863](#) - [26. dubna 1931](#)) byl [americký filosof](#) a [sociální psycholog](#), zástupce filosofického [pragmatismu](#), dnes řazený ke klíčovým postavám [symbolického interakcionismu](#).

Během jeho života mu nevyšla žádná kniha, veškeré jeho publikace byly vydány posmrtně na základě přednášek, rukopisů či vydaných článků. Na popularizaci jeho díla se významně podílel mj. [Herbert Blumer](#). V 80. letech [20. století](#) zaznamenalo Meadovo dílo renesanci zájmu především v [Německu](#) a [Spojených státech amerických](#).

G. H. Mead věnoval velkou pozornost problematice lidského Já (self). Navazoval na [Charlese H. Cooleyho](#) a jeho koncepci „zrcadlového Já“ (looking-glass-self), podle níž člověk sám sebe zakouší prostřednictvím druhých. Zabýval se též lidskou [socializací](#), v souvislosti se kterou vymezil koncepci tzv. [významného druhého](#) a jeho internalizované, nadindividuální formy [generalizovaného druhého](#). Mead též mj. poukázal na to, že významná část dětského učení se akceptací sociálních rolí probíhá v procesu hry. Odlišil hru–play a hru–game: první označuje prosté „hraní si na něco“, spočívající v napodobování rolí dospělých, druhá pak „hraní něčeho“, což zahrnuje složitější systém pravidel, která musí dítě pochopit a podvolit se jim.

Dílo

- *Myšlení, já a společnost* (1932)

- *Filosofie činu* (1938)
- *Filosofie přítomnosti* (1959)

Herbert Blumer

Herbert Blumer (7. března 1900 - 13. dubna 1987) byl americký sociolog, žák [Georga H. Meada](#). Bývá řazen mezi zástupce tzv. [chicagské sociologické školy](#).

Po ukončení studií nejprve nastoupil na místo po svém učiteli G. H. Meadovi na univerzitě v [Chicagu](#), v roce 1952 se stal vedoucím nové katedry sociologie na univerzitě v [Berkeley](#).

Blumer je autorem pojmu [symbolický interakcionismus](#) (zařadil do něj [C. H. Cooleyho](#), [G. H. Meada](#), [W. I. Jamese](#)). V knize *Symbolická interakce: perspektiva a metoda* (1969) vymezil základní principy symbolického interakcionismu takto:

- lidé jednají ve vztahu k věcem na základě významů, které pro ně věci mají
- tyto významy vznikají v procesu interakce
- tyto významy jsou historicky proměnlivé

Blumerova metodologie

Blumer rozvíjí vlastní přístup k sociologické [metodologii](#), který je v příkrém rozporu s tehdy panující metodou: byl silným kritikem amerického [kvantitativního výzkumu dotazníkového](#) charakteru – v rámci jím prosazované metodologie se pracuje zejména se dvěma pojmy: *explorace* a *inspekce*. První označuje výzkum bez předem definovaných pravidel či technik, např. pozorování, rozhovory, životopisy, zvukové záznamy, dopisy, deníky, diskuse atp. Inspekce je pak intenzivní prověřování [empirického](#) obsahu získaného exploraací.

Chicagská škola (sociologie)

Chicagská škola je označení myšlenkového proudu v [sociologii](#), který se začal utvářet ve 20. letech 20. století na univerzitě v [Chicagu](#). Mezi profesionální zájmy autorů hlásících se k této škole patřila především [sociologie města](#) a [kriminologie](#). Chicagská škola je též proslulá svým [pozitivistickým](#) přístupem k poznání a tvůrčím experimentováním s [výzkumnými metodami](#): chicagští badatelé významně rozvinuli např. [metodologii terénního výzkumu](#), přímého pozorování nebo koncept [případových studií](#). Badatelé chicagské školy se také jako první zabývali výzkumem [veřejného mínění](#) v dnešním slova smyslu.

Do chicagské sociologické školy bývají řazeni [Robert Ezra Park](#), [Ernest Burgess](#), Ruth Shonle Cavan, Edward Franklin Frazier, [Everett Hughes](#), [Roderick D. McKenzie](#), [George Herbert](#)

[Mead](#), Walter C. Reckless, [Edwin Sutherland](#), [William I. Thomas](#), Frederick M. Thrasher, [Louis Wirth](#), [Florian Znaniecki](#) a další.

Chicagská univerzita samotná má velký význam zejména pro americkou sociologii – v roce [1892](#) zde byla založena vůbec první katedra sociologie ve Spojených státech (v jejím čele stanul [Albion Small](#)) a o tři roky později tu také začal vycházet první americký sociologický časopis [American Journal of Sociology](#).

Erving Goffman

Erving Goffman ([11. června 1922](#) – [19. listopadu 1982](#)) byl [americký sociolog kanadského](#) původu. Během 60. a 70. let 20. století patřil mezi nejvlivnější badatele v oblasti [mikrosociologie](#). Uvedl do sociologické analýzy každodenního lidského jednání tzv. [dramaturgickou perspektivu](#).

Životopis

Goffman se stal jedním z nejvlivnějších sociologů 20. století, jako [Mead](#), v jehož stopách pokračoval s rozvojem sociologické sociální psychologie. "Goffman (1922-1982) studoval na University of Toronto a na University of Chicago. Studium zakončil v roce 1949; poté následovaly dva roky výzkumné stáže na University of Edinburgh, kde začal pracovat na své disertaci (dokončené v roce 1953). Po několika letech vyplněných nejrůznějšími aktivitami (1954-1957 působil jako visiting scientist v National Institute of Mental Health ve státě Maryland), byl v roce 1958 povolán na University of California v Berkeley, kde byl o 4 roky později jmenován řádným profesorem. V roce 1969 odešel na University of Pennsylvania ve Filadelfii a zde působil až do konce svého života." ^[1] Byl průkopníkem osobních interakcí, nebo mikrosociologie, vytvořil "dramaturgický přístup" k lidskému chování, a vyvinul množství vlivných konceptů. Narozdíl od mnoha jiných vědců Goffmanův vliv vzrostl především po smrti.

Sociologické názory

Goffmanův největší příspěvek sociální teorii je formulace symbolické interakce [dramaturgické perspektivy](#) v knize z roku 1959. Přestože je Goffman často charakterizován jako symbolický interakcionista, zkusil pouze opravit trhliny této teorie. Pro Goffmana není společnost jednolitém celkem. Musíme jednat různě za různých podmínek, kontext v němž jednáme není společnost jako celek, ale pouze malý výsek, v němž se nalzáme. Goffman předpokládal svět jako divadlo, ale též potřebujeme parkoviště a toalety: za osobním symbolickým interakcionalismem se nachází širší kontext.

Jako autor textu *Asylums* popisuje "[institucionalizaci](#)" jako odpověď pacientů na byrokratické struktury a umrtvující procesy totální instituce, jako blázince, věznice, koncentrační tábory. Vždy se považoval za sociálního vědce, nepoužil postmodernismus nebo fenomenologii jako

svůj hlavní epistemologický přístup. Byl sociologem, který kladl důraz na poznatek, že "společnost je vždy první".

V roce 1981 byl zvolen 73. prezidentem americké sociologické asociace.

Citace

- "Člověk není jako ostatní zvířata v ohledech, které jsou skutečně důležité: Zvířata mají smysly, my máme daně."
- "Společnost je bláznivý útulek vedený jeho svěřenci."
- "Po pravdě je svět jako svatba."
- "Stigmatizace je proces, kdy reakce okolí ničí normální identitu."

Reference

1. [↑ Jiří Šubrt: Dramaturgický přístup Ervinga Goffmana, Sociologický časopis, 2001, Vol. 37 \(No. 2: 241-249\)](#)
- [Jiří Šubrt: Dramaturgický přístup Ervinga Goffmana, Sociologický časopis, 2001, Vol. 37 \(No. 2: 241-249\)](#)
 - [Pavel Soper: Irving Goffman : Všichni hrajeme divadlo \(recenze\)](#)
 - Erving Goffman: Stigma : poznámky k problému zvládnání narušené identity ; přeložil Tomáš Prášek, Praha : Sociologické nakladatelství, 2003, 167 s.
 - Erving Goffman: Všichni hrajeme divadlo : sebeprezentace v každodenním životě ; přeložila Milada McGrathová, Praha : Nakladatelství Studia Ypsilon, 1999, 247 s.

Dílo

- *The Presentation of Self in Everyday Life*, 1959 (česky *Všichni hrajeme divadlo*, 1999)
- *Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*, 1961
- *Encounters: Two Studies in the Sociology of Interaction*, 1961
- *Behavior in Public Places: Notes on the Social Organization of Gatherings*, 1963
- *Stigma*, 1963 (česky *Stigma*, 2003)
- *Interaction Ritual: Essay on Face-to-Face Behavior*, 1967
- *Strategic Interaction*, 1969
- *Relations in Public: Micro-Studies of the Public Order*, 1971
- *Frame analysis: An essay on the organization of experience*, 1974
- *Gender Advertisements*, 1979
- *Forms of Talk*, 1981